

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2025

Pavel Stareček

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Proměny recepce literárních děl Tibora Déryho v kontextu české literární
kultury
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Pavel Stareček**
Osobní číslo: **H22353**
Studijní program: **B0288A090002 Historicko-literární studia**
Téma práce: **Proměny recepce překladů děl Tibora Déryho do češtiny v kontextu české literární kultury**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury**

Zásady pro vypracování

Cílem práce, bude rozbor literárních děl Tibora Déryho přeložených do češtiny. Na pozadí proměn strategií českých kulturních institucí v zkoumaném období budou zkoumány jak samotné texty překladů, tak paratexty zasazující dílo autora do českého literárního pole. Autor bude přihlížet k dějinným událostem, které výrazně ovlivnily kontext vydávání tohoto autora. Dopad těchto událostí na fungování vybraných literárních institucí (nakladatelství, PEN-klub, časopisy) bude zkoumán jak na materiálu paratextů tak na archivním materiálu (archiv PEN klubu uložený v LA PNP).

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Literatura:

RÁKOS, Petr. *Slovník spisovatelů. Maďarsko*. Praha 1971

WÖGERBAUER, Michael a kol. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Svazek II, 1938-2014*. Vydání 1. Praha: Academia, 2015. strany 873-1661. ISBN 978-80-200-2491-6.

RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha 2012

KOPEČEK, Michal. *Hledání ztraceného smyslu revoluce: zrod a počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953-1960*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009. 386 s. Historické myšlení; sv. 44. ISBN 978-80-257-0100-3.

Prameny:

PATÓ, Marta et al. *Hungarika ve sbírkách LA PNP*. Budapest: [ELTE BTK], 2018. 536 stran. ISBN 978-963-284-960-7.

Jednotlivé české překlady Tibora Déryho.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Marta Pató, Ph.D.**
Katedra literární kultury

Datum zadání bakalářské práce: **14. října 2024**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2025**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Kateřina Korábková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 14. října 2024

Prohlášení autora

Práci s názvem *Proměny recepce literárních děl Tibora Déryho v kontextu české literární kultury* jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 13. 6. 2025

Pavel Stareček v. r.

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat paní doktorce Martě Pató za její neutuchající a trpělivou podporu během mé cesty, která vedla ke zdárnému dokončení mé bakalářské práce. Jsem jejím opravdovým dlužníkem, jelikož bez její pomoci a cenných rad bych toto téma nikdy nezvládl vypracovat.

Speciální poděkování také náleží knihovnicím ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, které mi vždy ochotně pomohly s výběrem potřebných zdrojů.

Zvlášť bych chtěl také poděkovat mému kamarádovi a spolužákovi Filipu Umlafovi: Filipe, jsem ti nesmírně vděčný za tvou pomoc při formátování této práce, bez tebe bych to nezvládl.

Anotace

Cílem mé práce, bude literární rozbor děl Tibora Déryho přeložených do češtiny. Na pozadí proměn strategií českých kulturních institucí ve zkoumaném období, budou zkoumány jak samotné texty překladů, tak paratexty zasazující dílo autora do českého literárního pole. Budu přihlížet k dějinným událostem, které výrazně ovlivnily kontext vydávání tohoto autora. Dopad těchto událostí na fungování vybraných literárních institucí (nakladatelství, PEN-klub, časopisy) bude zkoumán, jak na materiálu paratextů, tak i na archivním materiálu (archiv PEN-klubu uložený v L A PNP).

Klíčová slova

Tibor Déry, bibliografie, recepce

Annotation

The aim of this thesis is a literary analysis of works by Tibor Déry that have been translated into Czech. The analysis will focus both on the translated texts themselves and on the paratexts that frame the reception of Déry's work within the Czech literary field. Attention will be paid to the shifting strategies of Czech cultural institutions during the period under review, in relation to historical events that significantly influenced the context of this author's publication. The impact of these events on the operations of selected literary institutions (publishing houses, the PEN Club, literary journals) will be examined through an analysis of paratextual materials as well as archival sources, particularly from the archive of the Czech PEN Club held at the Literary Archive of the Museum of Czech Literature (L A PNP).

Key Words

Tibor Déry, bibliography, reception

OBSAH

Úvod	1
1 Život Tibora Déryho	3
2 Literární pole a jeho definice	9
3 Vydavatelství a edice děl Tibora Déryho	13
3.1 Nakladatelství Odeon.....	13
3.2 Nakladatelství Mladá fronta	14
3.3 Nakladatelství Lidové nakladatelství.....	16
3.4 Nakladatelství Melantrich	18
4 Paratexty a překlady	20
5 Divadelní inscenace	33
6 Literární recepce děl od Tibora Déryho	36
7 Analýza úspěšnosti děl od Tibora Déryho v Česku	49
Závěr	52
Bibliografie	54
Prameny	54
Literatura.....	54
Online zdroje	55
Resumé.....	56

Úvod

Tibor Déry proniknul do českého kulturního prostředí svou povídkovou sbírkou *Láska* v roce 1965 vydanou Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění v edici *Malá řada Soudobé světové prózy*. Tenkrát se v tuzemském literárním prostředí jednalo o doposud neznámého maďarského autora, který byl české literární komunitě úplně cizí. Jak na samotnou sbírku a ostatní Déryho díla reagovala tehdejší kritika? Jak komerčně úspěšné byly překlady děl od Tibora Déryho? A konečně, jak se proměňoval autorův obraz v průběhu let a jak se postupně také proměňovala i samotná recepce jeho děl a přijetí českého kulturního prostředí?

Cílem naší práce bude zhodnocení úspěšnosti a popis recepce přeložených děl od maďarského spisovatele Tibora Déryho v českém kulturním prostředí během let 1965–1986, kdy byly překlady jeho děl v tuzemsku vydávány. Abychom mohli čtenáře lépe obeznámit s tímto autorem, rozhodli jsme se pro něj připravit úvodní kapitolu, ve které se věnujeme jeho životu a poměrně malé, přesto velmi uznávané literární tvorbě. V následující kapitole se budeme věnovat metodologii, kdy za pomoci knih od českého sociologa Karla Krejčího a francouzského antropologa Pierra Félix Bourdieu popíšeme postup našeho zkoumání a detailněji nastíníme cíle naší práce.

Kapitola věnující se nakladatelstvím, bude sloužit čtenáři k pochopení kontextu vydávání Déryho děl v tehdejším Československu. V této kapitole budeme čtenáře informovat, v jakých edicích překlady Déryho děl vycházely, kdo nakladatelství vedl a jak historické okolnosti, které obklopovaly jednotlivá nakladatelství, ovlivňovaly samotná vydání autorových děl.

V další kapitole, která je vůbec nejobsáhlejší, pod názvem *Překlady děl od Tibora Déryho*, se budeme věnovat paratextům knih a doslovům od překladatelů, které budou sloužit jako důležité mezníky, skrze které budeme mapovat vývoj spisovatelova obrazu v kontextu českého kulturního prostředí. Každá jedna citace a doslov ze kterého budeme čerpat, nás obohatí o nové informace, nejen z Déryho života, ale také i z proměny recepcí jeho děl v průběhu let. Ke knihám, které budeme v kapitole zmiňovat, budeme také doplňovat obsáhlé citace z doslovů od jednotlivých překladatelů a textů z obálek knih, jelikož považujeme za důležité vytvořit celistvý příběh literární cesty Tibora Déryho a proměny recepcí jeho knih v tuzemsku, k čemuž by neúplné citace jednoduše nestačily. Za vůbec nejdůležitější ukazatel úspěšnosti přeložených děl Tibora Déryho považujeme množství vytištěných kopií u jednotlivých vydání. Tento faktografický údaj budeme pečlivě sledovat, jelikož se na něm dá

poměrně snadno ukázat, jak postupně rostl či klesal zájem čtenářského publika o spisovatelova díla.

Za zajímavou považujeme kapitolu *Divadelní inscenace*, která se věnuje detailnímu rozboru divadelního zpracování Déryho nejslavnějšího díla *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu*. Informace v kapitole použijeme jako hlubší náhled do literárního obrazu autora v tuzemsku v kontextu normalizace v sedmdesátých letech a jak tento obraz komunisté zneužili ve svůj prospěch, právě v podobě této divadelní inscenace.

Předposlední kapitola je zaměřena na recepci vybraných překladů děl Tibora Déryho, které považujeme jako jedny z těch nejdůležitější, které zde vyšly. Zaměříme se na proměnu recepcí nejen v doslovecích, ale budeme také čerpat z odborných knih a novinových článků. Kapitola je také doplněna o krátké okénko do současnosti, kde si na příkladech komentářů z webové stránky *Databáze knih* ukážeme kontrast mezi pojetím Déryho děl v minulém století od odborných kritiků a během minulého režimu a současné laické veřejnosti, která žije v demokratické společnosti.

Finální kapitola bude porovnávání proměn recepcí překladů děl od Tibora Déryho v českém prostředí. Tyto proměny si, skrze množství vytištěných kopií, ukážeme na dvou autorových knihách, sbírce povídek *Láska* a románu *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu*, jelikož obě díla slouží jako důležité mezníky v literárním obrazu Tibora Déryho a zároveň nám jejich porovnání poslouží k zodpovězení otázky Jak úspěšná byla spisovatelova díla v české literární kultuře a co za jejich úspěchem stálo.

1 Život Tibora Déryho

Tibor Déry se narodil 18. 10. 1894 v Budapešti do velmi zámožné buržoazní rodiny židovského původu. „*Jako syn bohatých rodičů studoval původně národní hospodářství a byl připravován na dráhu „kapitána průmyslu*“.¹

Po dokončení studií na obchodní akademii v Budapešti vydal v roce 1917 svou první básnickou sbírku pod názvem *Lia* ve vyhlášeném literárním časopise *Nyguat*, „...*každý maďarský autor, který za něco stál razil do cestu do Nyguatu, patřil k Nyguatu, polemizoval s Nyguatem, bouřil se proti Nyguatu*...“²

Sbírka ovšem vyvolala kontroverzi, která naštěstí nijak výrazně Déryho literární dráhu neovlivnila, „...*Lia byla pro svou nezabalenou erotičnost odsouzena jako urážka veřejné morálky*.“ Krátce po vydání novely se seznámil s „*výkvětem maďarské avantgardy*“ v podobě Lajose Kassáka a jeho okruhu.³

Tibor Déry byl stejně jako mnoho jeho vrstevníků silně poznamenán vývojem jeho domoviny po první světové válce – migrační a finanční krize, která postihla nově vzniklou Maďarskou republiku, zanechala na Tiboru Dérym nesmazatelné trauma, které jej provázelo celý jeho život. Stejně jako jeho vrstevníci i Tibor Déry byl zlákan myšlenkou socialismu a nově nastoleného bratrství mezi státy, komunistickou propagandu poslušně hlásal a s nadšením se v roce 1919 přidal do nově vzniklé komunistické strany kterou založil bývalý novinář a odbojář Béla Kun. „*Když překonal obvyklý filosoficky neklid mládí, hledající smysl jedincova – a tedy vlastního – života, přestal pozorovat výhradně „svá vlastní vnitřní světla“; rozčarován výsluním kapitalismu, jehož tragicky stinné stránky nemohl nevidět, veden silně moralizujícím chápáním života, a nakonec i zážitkem války, orientoval se doleva a začátkem roku 1919 se ocitá v řadách komunistické strany*...“ Krátce na to však spáchal Déryho otec sebevraždu. „*Déryho otec spáchal sebevraždu nad sutinami svých milionů na konci první světové války, v témž roce, kdy syn poprvé přitakal revoluci*.“⁴

Komunisté pod vedením Béla Kuny bravurně využili ideologicky nesjednocené a po válce traumatizované společnosti (způsobené zejména rozpadem monarchie) a jejího hněvu k získání moci. Béla Kun, který se navrátil z ruského zajetí byl pevně přesvědčen, že „*ruský systém sovětů je lepší než parlamentarismus a demokracie, a navíc komunistická propaganda*

---

¹ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 349.

² BEDNÁŘ, Kamil a Petr RÁKOS. *Velká generace: básníci Nyguatu*. Praha: Odeon, 1982, s. 355.

³ RÁKOS, Petr. Nedokončená věta a ukončená pouť. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 399.

⁴ Tamtéž, s. 399.

*slibovala rovnost všech, konec vykořisťování znárodněním majetku a mezinárodní stabilitu, zaručenou bratrstvím sovětských republik, které podle komunistů měli triumfovat po celé Evropě.*⁵

V kontextu územního rozporu mezi Rumunskou vládou, která byla podporována západními spojenci (důvodem bylo vytvoření vojenského nárazníku proti Sovětům za pomoci rumunských jednotek podporovaných Francií a Velkou Británií) a Maďary, které podporovali Sověti, obdržela tehdejší maďarská vláda 20. 3. 1919 memorandum od francouzského generála Vixe, které, s odkazem na mírovou konferenci z února téhož roku „*opravňovalo rumunské jednotky k dalšímu postupu do maďarského vnitrozemí a zřizovalo neutrální zónu, v níž ležela důležitá maďarská města jako Debrecín a Segedín.*“⁶

Pod obrovským tlakem se maďarský prezident Mihály Károliy obrátil na stranu sociálních demokratů, aby sestavila novou vládu. Dne 21. 3. 1919 tedy vznikla nová maďarská vláda lidových komisařů „*již sice předsedal sociální demokrat, ale ve skutečnosti byla řízená Bélou Kunem a vyhlásila svůj cíl nastolit diktaturu proletariátu.*“⁷

Krátce po převzetí moci, začali komunisté znárodnovat půdu, podniky a vzdělávací zařízení. Začali se také zbavovat svých odpůrců a prováděli masivní čistky, během kterých zahynuly stovky lidí. „*V domnění, že zásluhou vyspělejších podmínek v Maďarsku jsou zbytečné mezikroky v přerozdělování půdy, zacházely tyto iniciativy mnohem dále než obdobné experimenty v tehdejší sovětském Rusku. Jejich obdobou ve správní a politické reorganizaci země, bylo nahrazení staré místní, obecní a župní byrokracie dělnickými, rolnickými a vojenskými radami,*“ tj. republika rad.⁸

„*Značná část intelektuální elity, která na podzim 1918 uvítala demokratické reformy, se zprvu nechala lákat líbivými hesly republiky rad. Mezi ně patřili nejenom komunisté jako György Lukács, jenž se stal lidovým komisařem (vlastně ministrem rady lidových komisařů) pro vzdělání, nebo Lajos Kassák, ale také většina autorů soustředěných kolem časopisu Nyguat, kteří nastoupili do direktoria pro literaturu.*“ Tam působil i Tibor Déry.⁹

Komunistické převzetí moci v Maďarsku paradoxně zahraničněpolitickou situaci jenom zhoršilo, strany Dohody využili komunistického převratu jako záminku pro invazi, a tak v dubnu 1919 překročila mohutná rumunská armáda maďarské hranice. Po pádu republiky rad způsobenou invazí se Tibor Déry rozhodl pro emigraci, avšak „*...nestal se natrvalo*

---

⁵ KONTLER, László, Miloslav KORBELÍK a Richard PRAŽÁK. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN, 2001, str. 308.

⁶ Tamtéž, str. 309.

⁷ Tamtéž, str. 308.

⁸ Tamtéž, str. 310.

⁹ Tamtéž, str. 310.

emigrantem, vracel se znovu a znovu do vlasti, ale vystřídal postupně a s většími či menšími pauzami Vídeň, Československo (stopy po několika pražských pobytech nalézáme i v jeho díle), Bavorsko, Berlín, Doubravník, Mallorcu i Skandinávii; živil se všelijak, prodáváním známek, ponejvíce však úmorným řemeslným překládáním knih, ovšem z jeho pera vzešla i řada náročnějších literárních překladů; byly doby, kdy je musel vydávat pod jménem svých přátel z řad spisovatelů.“¹⁰

Déry po pádu republiky rad emigroval nejprve do Československa, a poté do Vídně, kde několik let žil, zde poté vydal své už napsané povídky a také román *Zpívající skála*. „*Přes Paříž a Itálii se v roce 1926 vrátil domů do Budapešti, kde spolu s tehdejší maďarskou avantgardou – s Lajosem, Kassákem, Gyulou Illesém atd. – redigoval aktivistický časopis Dokumentum.*“ Do časopisu poté překládal z italské, francouzské, anglické a německé literatury. Psal do něj také své surrealistické básně i prózu.¹¹

„Za první Déryho radikální literární protest proti sociální nespravedlnosti bývá považována novela na Na silnici (Országúton, 1924). Významným dalším mezníkem byla jeho účast na redigování časopisu Dokumentum, pokládaného dnes za jeden ze stěžejních skutků maďarské avantgardy a jejího bezpochyby hlavního představitele, i u nás známého Lajose Kassáka.“¹²

Další cesta ho poté zavedla do Berlína, kde se živil jako žurnalista, v Berlíně pobýval přibližně do roku 1932, přičemž „*Po zesílení fašismu se opět vrátil domů, pak odjel do Dubrovniku, kde napsal své první opravdu význačné dílo, tři spolu související malé romány pod názvem Tváří v tvář o německém komunistickém hnutí...*“¹³

Po návratu do Vídně začal psát svou plánovanou trilogii *Nedokončená věta*, ve které se snažil podat široký obraz tehdejší maďarské společnosti „*...A o Vánocích téhož roku byla napsána – jak zaznamenáno v jedné vídeňské kavárně, která byla toho času otevřená – první věta jeho nejmonumentálnějšího literárního výtvoru, jímž je právě Nedokončená věta – dílo, které před osvobozením nemohlo být vydáno tiskem.*“¹⁴

„Rozhodný mezník v Déryho životě i tvorbě, představuje osvobození Maďarska a jeho nastoupení na novou cestu společenského vývoje. Tehdy se Déry setkává s osobním zážitkem svobody, vymaňuje se z lidské i tvůrčí izolace (v předválečném období pobýval dlouhá léta

---

¹⁰ ADAMOVÁ, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 404.

¹¹ Tamtéž, s. 404.

¹² RÁKOS, Petr. *Nedokončená věta a ukončená pouť*. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 401.

¹³ DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 404.

¹⁴ Tamtéž, s. 401.

v cizině a jeho experimentální próza byla známa jen úzkému okruhu literátů), ze zásuvky jeho psacího stolu se vynoří třídilný román *Nedokončená věta...*, dosud snad nejmistrnější obraz života dělnictva a velkoburžoazie v meziválečné Budapešti, horlivě se účastní činnosti mladého Svazu maďarských spisovatelů, pilně publikuje, je oblíben v literárních i čtenářských kruzích a již roku 1948 stojí mezi prvními laureáty Kossuthovy ceny.“¹⁵

Stále v emigraci, Tibor Déry se roku 1934 zúčastnil vídeňského dělnického povstání. „*Nad rozmarnými výkyvy životná dráhy se klenula jediná jistota: upřel svůj zrak k dělnickému hnutí a socialismu, hlásil se k němu, ve vídeňském dělnickém povstání se angažoval jako pracovník Rote Hilfe...*“, krátce na to byl však nucen opustit Rakousko a odcestoval do Španělska, kde strávil přibližně rok.¹⁶

„*Po roce se vrátil do Budapešti, kde už dávno byl považován za nežádoucího autora. Když v roce 1938 přeložil do maďarštiny cestovní deník André Gida o Sovětském svazu, maďarské státní orgány ho ironií osudu odsoudily za rozšiřování literatury propagující Sovětský svaz k dvouměsíčnímu vězení a k velké finanční pokutě.*“¹⁷

Německou okupaci Maďarska byl nucen, především kvůli jeho židovskému původu, strávit v ilegalitě. Po osvobození poté znovu vstoupil do komunistické strany. „*Ani po osvobození nebyla jeho cesta přímočará: vstoupil do nové éry jako jedna z nemnoha splněných nadějí socialistické literatury, roku 1948 se mu dostalo mezi prvními pocty tehdy zřízené Kossuthovy (státní) ceny...*“¹⁸

Román *Odpověď*, který vydal v roce 1950–1952, způsobil Tiboru Dérymu persekuci ze strany státního útvaru a pobyt ve vězení na devět dlouhých let. „*...Odpověď na počátku padesátých let byla naopak kritizována za nedostatečné zdůrazňování úlohy strany ve vědomí dělnické strany.*“

V důsledku takto závažných obvinění, postavených na údajné kritice strany, byl Tibor Déry poslán za mříže, „*...potom přišla ostrá kritika románu Odpověď, pohnutém období 1955–1957 se ocitl v příkrém konfliktu se stranou a státní mocí, byl odsouzen na devět let do vězení, ale již roku 1964 vstupuje opět na literární scénu s románem, který napsal „jako svědectví své důvěry v socialismus“ (jeho slova).*“¹⁹

---

¹⁵ DÉRY, Tibor. *Odpověď, Díl 2: Mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 385.

¹⁶ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 339.

¹⁷ ADAMOVIČ, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 404.

¹⁸ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, str. 339.

¹⁹ Tamtéž, s. 339.

Krátce po svém propuštění vydal v roce 1963 svazek novel nazvaný *Láska*. „Poté napsal Déry řadu dalších děl, filmový scénář, divadelní hru, sociografické cestopisy, povídky, vzpomínky. Byl mezi prvními, kdo na vysoké umělecké úrovni vypovídal o následcích kultu osobnosti a porušení socialistické zákonnosti v povídce *Láska* a novele *Nikki* (1956).“²⁰

V roce 1964 vydal svůj nejnovější román *Cesta pana A. G. do X* a o dva roky později, v roce 1966, historický román *Žezlo a mitra*. „Náměty ke svým pracím z nedávných let čerpá z drobných událostí současných všedních dnů nebo ze zkušeností jeho vlastního pohnutého a rozporuplného života. Ve dvou svazcích *Nános dnů* a *Nános dalších dnů* (*A napok hordaléka*, 1971, a *Újab napok hordaléka*, 1975) shrnul své deníkové úvahy o cestách civilizace dvacátého století a o její budoucnosti, znepokojivá zamyšlení nad událostmi v současném světě i moudré humanistické z pozorování života v přírodě. Nevšední analýzu stáří jako psychického a fyzického stavu podal v další novele *Milý papá!* (*Kedves Bópeer!* 1973) a k ztvárnění vlastní minulosti se vrátil v próze *Kdojájsem* (*Kivagyokén*, čas. *Kortárs* č. 1 a 6–8). Smutný průvodní jev úpadku západní civilizace, únosy lidí, inspiroval Déryho k beletristické studii o násilí v útlém románu *Jednoduchý* (*A Félfüli*, 1975).“²¹

Jednou z posledních knih, kterou Tibor Déry zakončoval svoji literární dráhu byly jeho memoáry *Rozsudek se nevyndáší* (*Itélet nincs*, 1969), „objemným memoárovým dílem, v němž hořce a s bezohlednou upřímností k sobě i k jiným zvažil svůj vlastní život, a potom ještě chrlil v imponujícím množství a s mladistvým elánem „střípky“ zralé, a přesto až mladistvě čtverácké plody své životní zkušenosti, ironického intelektu i povzneseně moudré kontemplace, cosi na pomezí reflexe a deníku...“²²

V roce 1971 vydal Tibor Déry svou finální knihu, román *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu* (*Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról*).

„V srpnu 1977 však Tibor Déry zemřel. Tvůrčí dráha, bohatá na literární skutky i v tak pozdním věku, byla náhle přetřata. I když je třeba počítat s tím, že pozůstalost autorův odkaz v některých aspektech – a možná překvapivým způsobem – dokreslí, dílo je v tomto okamžiku uzavřeno a je třeba pokusit se je vidět jako celek. Hodnocení díla se jistě tato nová okolnost nedotkne. Déry byl již za svého života jedním z klasiků současné maďarské literatury a má i

---

²⁰ ADAMOVIČ, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G. do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966. s. 405.

²¹ DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 183.

²² RÁKOS, Petr. Nedokončená věta a ukončená pouť. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 398.

*značný mezinárodní ohlas. U nás ve střední Evropě zní zcela smysluplně trochu troufalý výrok, že – alespoň pokud jde o literární fórum – byl Déry světoznámý i za hranicemi Maďarska.*²³

---

²³ RÁKOS, Petr. Nedokončená věta a ukončená pouť. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 399.

2 Literární pole a jeho definice

Když vyšel v českém překladu román maďarského spisovatele Tibora Déryho *Žezlo a mitra*, hungarista Petr Rákos v doslovu mimo jiné napsal: „*Životní podmínky zajisté nepředurčují jednoznačně umělcovu cestu, ale dodatečně z ní leccos vysvětlují. Déry „vyplul“ z milionářské rodiny, otec spáchal sebevraždu nad sutinami svých milionů v témž roce, kdy syn poprvé přitakal k revoluci. Tibor Déry debutoval jako téměř všichni významní spisovatelé té doby v časopise maďarské moderny, v Nyguatu, a to hned bouřlivě. Brzy navázal kontakt s výkvětem maďarské avantgardy, s Lajosem Kassákem a jeho kruhem...*“²⁴

Tibor Déry (1894-1977) patří mezi autory, jejichž dílo je představováno na pozadí dějinných událostí dvacátého století. Toto historické pozadí ale ovlivňovalo nejen jeho dílo, ale také možnosti jeho vydávání jak v původním maďarském jazyce, tak v překladech do češtiny.

Otázce společenského vlivu na chápání literatury, se také věnuje Karel Krejčí ve své knize *Sociologie literatury*. Krejčí vnímá umění (literaturu) jakožto jev sociální, argumentuje tím, že autor (subjekt), předpokládá i existenci vnímatele (objektu) jeho díla. Umění se tedy stává orgánem lidského společenství. Krejčí zachází tak daleko, že tvrdí, že autor je ovlivňován čtenářem do takové míry, že na něj podvědomě bere zřetel.²⁵ Z výše zmíněného důvodu, dle Krejčího, text můžeme považovat za literární, pouze, pokud se ho „*zmocní čtenáři*“. Jinými slovy vliv oněch vnímatelů (čtenářů) na autorovu tvorbu a recepci jeho díla je tak zásadní, že jej nelze pominout ani během vědeckého zkoumání díla.²⁶

Krejčího *Sociologie literatury* se zabývá velmi hlubokou analýzou literatury, její definicí, funkcí a estetickou složkou. Krejčího hlavní tezí ovšem zůstává, že: „*Podle moderní literární vědy patří do literatury každé dílo, které má estetickou funkci.*“²⁷ Cílem naší práce ovšem není stanovit jedinou a tu „správnou“ definici literatury jako takové, či analyzovat její historický a společenský vývoj. Místo toho bychom chtěli pomoci čtenáři pochopit komplexnost této problematiky a nabídnout případná řešení.

„*Proč se tolik trvá na tom, aby byl umění – vědění, které s ním jde ruku v ruce – přiznán status vyjimečnosti?*“²⁸

Francouzský sociolog a antropolog Pierre Felix Bourdieu si pokládá tuto otázku ve své kritické práci *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole*. Dle autora, je ono přiznání

---

²⁴ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 337

²⁵ KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. Vydání druhé. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 58.

²⁶ Tamtéž, s. 62.

²⁷ Tamtéž, s. 60.

²⁸ BOURDIEU, Pierre F. *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010, s. 13.

*statusu výjimečnosti, abdikováním odpovědnosti širší literární obce, podrobit umělecká/literární díla vědecké analýze. Bourdieu představuje teorii literárního pole jako řešení výše zmíněné problematiky. Co to ale tedy literární pole je?*²⁹

Knihy Pierra Felixe Bourdieu *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole* a *Sociologie literatury* od Karla Krejčího, předkládají tři hlavní roviny, dle kterých lze popsat literární pole u každého uměleckého/literárního díla. První, nejdůležitější rovinou, od které se odvíjí zbylé dvě, je autor. Pierre F. Bourdieu popisuje autora jako „*středobod svého prostoru*“, autor je tedy formulován prostorem, kterým se obklopuje, stává se jím. Pro správnou analýzu literárního pole daného autora je tedy dle francouzského sociologa potřeba porozumět sociálnímu aspektu jeho života, tím se rozumí lidé, ideologie a časoprostor, kde autor působil.

Tvůrčí schopnosti autora jsou nezanedbatelně protkány s jeho životními osudy, které potom promítá do svého díla. Oním „*středobodem*“ zamýšlí Bourdieu prostředek, kterým autor je mezi svým životem, prostorem, a svým dílem. Pokud si tedy představíme autorovo dílo jako obraz, pak samotný autor je štětcem, a jeho životní osudy jsou barvy, které k namalování obrazu využije. Jakmile se štětec namočí do barvy, tak už jí nelze smýt, stává se jí, zatímco na obraze jsou zanechány stopy, které jsou nevyhnutelně spojeny s barvami, které štětec využil. Je třeba ovšem dodat, že bez barev, by štětec nikdy své dílo nezrealizoval.

Druhá důležitá rovina, kterou lze vyčíst z Krejčího knihy, a která přirozeně vyplývá z výše zmíněného, je okolí, se kterým autor během svého života interagoval, tím zamýšlíme např. literární či politické instituce, ve kterých autor působil, nebo se kterými byl nějakým způsobem v kontaktu.

Karel Krejčí se ve své knize *Sociologie literatury* zmiňuje o tom, že literární sociologie „*Si všímá však toho, ve kterých dobách, ve kterých kruzích a v jaké funkci tato díla vznikala a se šířila...*“ Krejčí také popisuje dynamiku vyšších a nižších vrstev, která výrazně ovlivňuje dosah autorovy práce a přijetí jeho díla. „*..., obě vrstvy se vzájemně ovlivňují a není řídký případ, že literární dílo z vrstvy nižší pronikne do vrstvy vyšší a tam si získá vynikající postavení.*“³⁰

Z výše zmíněné citace lze odvodit finální, třetí vrstvu, kterou jsou čtenáři a jejich recepce autorova díla. Jak již zmiňoval Krejčí, čtenáři autora „*podvědomě ovlivňují*“ a hlavně dávají zpětnou vazbu k jeho dílu, která má poté vliv na jeho další tvorbu. „*...Každé dílo stává se tak pojátkem určitého počtu sociálních jednotek, které spojuje pasivním prožitkem vnímání svého obsahu i formy, ale často i aktivní reakcí, která odtud vyplývá. Tak se se jednotlivé dílo*

²⁹ BOURDIEU, Pierre F. *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010, s. 11.

³⁰ KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. Vydání druhé. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 64.

a ovšem i literatura jako souhrn všech svých jednotlivých projevů zapojuje do složitého organismu společenského života a dostává se do sféry vzájemného působení jeho jednotlivých složek, které je ovlivňují jak ve fázi jeho vzniku v mysli a tvoření autorově, tak i ve fázi jeho dalšího působení mezi čtenáři, a samy opět od něho přijímají podněty.³¹

Čtenářská kritika a reflexe autorových děl je dle Krejčího kritická pro autorův umělecký rozvoj a kvalitu jeho dalších děl. „*Spisovatel sám není jen autorem, nýbrž i čtenářem děl jiných, která na něho různým způsobem působí. ...Vkus a požadavky čtenářů se neřídí čistě subjektivními zálibami, nýbrž projevují snahu o zevšeobecnění: tvoří se literární forma, kterou autor buď přijímá, nebo překonává, ale kterou nemůže ignorovati.*“³²

Kulminace těchto vrstev nám tvoří literární pole, jak jej popsal Karel Krejčí ve své knize *Sociologie literatury*, která v mnohém vychází z knihy *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole*. Autor Pierre Felix Bourdieu v podstatě podrobil umění první, čistě objektivní, vědecké analýze, která svou aktuálností dodnes ovlivňuje současné autory a jejich práce. Považujeme ovšem za nutné čtenáře informovat, že byt' lze teorii literárního pole aplikovat na všechna díla, která považujeme za literární či umělecká, nesmíme opomenout fakt, že každé literární/umělecké dílo a jeho autor jsou odlišní a musíme k němu přistupovat individuálně.

V případě Maďarského prozaika, básníka a dramatika Tibora Déryho použijeme odlišný přístup k analýze jeho literárního pole a života, než je popsáno výše. Jak nám již napovídá název této práce, naším úkolem je především popsat postupné proměňování Déryho obrazu v tuzemském literárním prostředí od počátku šedesátých let, kdy zde začali vycházet jeho díla, až po současnost. „...*Spisovatelé jsou konečně členy společnosti, mohou být třeba stavem nebo profesí. Postavení spisovatele ve společnosti, funkce, kterou mu společnost přikládá, i stylizace spisovatele jsou rovněž určovány sociálním prostředím a nezůstávají bez vlivu ani na literární tvorbu.*“³³

Považujeme za velmi důležité čtenáře seznámit s historií nakladatelství a edic, ve kterých vycházela díla Tibora Déryho. Kontext, který obklopoval vydávání jednotlivých překladů je nezbytný, jelikož samotná doba, kdy překlady vycházely, měla také vliv na paratexty, které se v nich nacházely. Předmluvy, texty na obálkách a doslovy na konci knih, budou sloužit jako náš hlavní zdroj informací, ze kterých budeme čerpat, jelikož se, ve většině případů, jednalo o vůbec první „setkání“ čtenářského publika s tímto, poměrně neznámým, maďarským spisovatelem.

---

³¹ KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. Vydání druhé. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 71.

³² Tamtéž, s. 72.

³³ Tamtéž, s. 74.

Byla to hlavně nakladatelství, která určovala, jaké informace se čtenáři o spisovateli mohli dozvědět a skrze ně jak na Tibora Déryho nahlížel tehdejší komunistický státní aparát, a jsou to právě nakladatelství, kde naše práce započne.

3 Vydavatelství a edice děl Tibora Déryho

3.1 Nakladatelství Odeon

V rámci snahy rozšířit své pole působnosti se tehdejší *Státní nakladatelství krásné literatury a umění rozhodlo* na počátku šedesátých let minulého století pro založení svého prvního edičního plánu pod názvem *Světová knihovna*. Jejím vzniku předcházela anketa uspořádaná nakladatelstvím pro širší společenský okruh, mezi který patřila jak vědecká obec, tak i laická veřejnost. Cílem ankety byl průzkum veřejného zájmu o klasickou světovou literaturu. Edice *Světová knihovna* nabízela velmi obsáhlý soubor světové četby. Široce zastoupená byla především francouzská, americká a anglická tvorba. Obsáhlou francouzskou tvorbu zde zastupoval Honoré de Balzac či Viktor Hugo. Z americké knihovny si pro změnu mohli čtenáři vybírat z děl od E. A. Poea nebo Marka Twaina. Charles Dickens nebo Jane Austenová zase reprezentovali literaturu anglickou.³⁴

Nesmíme však opomenout, že nakladatelství nabízelo také literaturu z děl německých či italských autorů. Největšího zastoupení se ale dočkala literatura ruská, což bylo samozřejmě silně ovlivněno ideologickým tlakem ze strany státního aparátu tehdejší komunistické strany Československa. Mezi ruskými literárními klasiky, které skrze edici nakladatelství čtenářům nabízelo, jsme mohli najít např. L. N. Tolstého či F. M. Dostojevského.³⁵

Významného zastoupení se také dočkala literatura maďarská a polská v rámci snahy nakladatelství postihnou širší spektrum národních literatur, včetně tzv. okrajových jazykových oblastí.

Charakteristickým znakem edice *Světové knihovny* se stala tradiční ilustrace, která doprovázela významnou světovou beletrii. Nakladatelství spolupracovalo s předními výtvarníky, mezi kterými se nacházeli např. Jindřich Mahelka, Antonín Pelc nebo Jiří Trnka.³⁶

Snahy nakladatelství o pojetí širší světové četby se staly také předmětem zájmů překladatelů a editorů pro řadu *Český překlad*, kterou na počátku vedl redaktor Jiří Levý a Jiří F. Franěk.³⁷

V případě literatury ze Sovětského bloku nakladatelství pokračovalo vytvořením tzv. Edice *Sověštití spisovatelé*, která se zaměřovala na literaturu z první poloviny dvacátého století. Edice ale nakonec nenabyla dlouhé životnosti, jelikož jí muselo nakladatelství přibližně rok po

---

³⁴ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Odeon*. Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1362&hl=odeon> [cit. 2025-05-06].

³⁵ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

³⁶ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

³⁷ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

svém uvedení zrušit. Důvodem byla uzavřená smlouva se specializovaným nakladatelstvím *Svět Sovětů*. Po ukončení edice *Sovětská spisovatelé* následovala edice *Klasikové sovětské prózy*, která její roli převzala.³⁸

Velikým důrazem na ilustrovanou podobu sovětských literárních děl byla charakteristická edice *Skvosty ruské a sovětské literatury*, jejíž vznik provázela inspirace knižnicí české beletrie *Skvosty*, která byla podobně koncipovaná. Edice se později dočkala rozšíření v podobě skvostů německé, anglické či španělské literatury.³⁹

Román *Cesta pana A. G do města X* od Tibora Déryho se dočkal svého prvního nakladatelského vydání v edici *Soudobá světová próza*, která se zaměřovala na novinky z románové a povídkové scény. Šest let po uvedení edice rozšířila její působnost *Malá řada Soudobé světové prózy*, která byla v prvních letech nečíslovaná a která se zasloužila o vůbec první uvedení díla Tibora Déryho na tuzemský trh v podobě povídky *Láska*.⁴⁰

Edice se především vyznačovala tím, že na ní pracoval tým redaktorů, ve kterém působila například Jarmila Fialová nebo v pozdějších letech také Eduard Hodoušek. Působení edice bylo však zejména v sedmdesátých letech limitováno z ideologických důvodů, byť se redakce snažila držet krok s aktuálním vývojem světové literatury.⁴¹

Prvního vydání se v rámci edice *Soudobé světové prózy* dočkal také Déryho román *Žezlo a mitra* nebo o rok později próza *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. V osmdesátých letech vydalo, nyní nově pojmenované, nakladatelství *Odeon*, román *Nedokončená věta* ve výše zmíněné edici *Světová knihovna*. Povídka *Láska* se dočkala druhého nakladatelského vydání o šest let později, to ovšem nebylo součástí širší ediční sbírky. O dva roky později následovalo druhé mimo ediční nakladatelské vydání románu *Žezlo a mitra*, které je zatím poslední.⁴²

3.2 Nakladatelství Mladá fronta

V šedesátých letech minulého století výrazně rozšířilo nakladatelství *Mladá fronta* svou knižní nabídku. Nakladatelství umožnilo skrze básnickou knižnici *Mladé cesty* publikovat svá díla debutujícím umělcům. V nových knižních vydáních se proto začali objevovat jména jako Vladimír Dostál, Miroslav Holub, Miloš Vodička nebo Lubomír Vaculík.⁴³

---

³⁸ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Odeon*. Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1362&hl=odeon+> [cit. 2025-05-06].

³⁹ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴⁰ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴¹ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴² Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴³ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Mladá fronta* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1656&hl=+mladá+fronta+proud+> [cit. 2025-05-06].

Souběžně vznikala také edice *Mladé cesty. Prozaická řada*, od které se mohli čtenáři dostat ke knížkám od Ladislava Grossmana, Evy Kantůrkové nebo třeba i ke hrám a esejím od Václava Havla.⁴⁴

Prozaická „knihovna pro každého“ *Kapka* se vyznačovala tím, že zde vycházely levné knihy kapesního formátu. Edice se zaměřovala především na beletrii z devatenáctého a první poloviny dvacátého století. Mezi autory, které edice čtenářům nabízela byli například Emily Brontëová nebo Sinclair Lewis. *Kapka* dále představovala díla od soudobých zahraničních spisovatelů, jako byli Ernest Hemingway či Raymond Chandler. V edici se také objevovaly překlady z polštiny a maďarštiny.⁴⁵

Z edice *Kapka* se počátkem šedesátých let oddělila *Ilustrovaná řada*, která nabízela jak díla klasické české literatury autorů Jakuba Arbesa nebo Ivana Olbrachta, tak i expresionistické povídky Karla Čapka. Edice se zaměřovala mimo jiné na meziválečnou psychologickou prózu autorů jako byli Jaroslav Havlíček či Václav Řezáč.

Poslední iterací, kterou si edice *Kapka* prošla v počátcích šedesátých let, byla její nebeletristická větev *Kapka 3 – Volná řada – Literatura faktu*, která se věnovala pracím s politickou a zejména válečnou tematikou. Edice se dále zaměřovala na životopisné portréty významných světových osobností ze světa politiky jako byl například Winston Churchill. Pro zájemce o sport edice nabízela životopis Enza Ferrariho a z umění zase Franze Kafky.⁴⁶

Od poloviny šedesátých let se výrazně navýšila nabídka *Mladé fronty* aktuálních překladů zahraniční tvorby. Významným milníkem bylo v rámci nakladatelství zkrácení času mezi nově vydanými překlady. To, co dříve trvalo desítky let, nyní zabralo pouhý rok.⁴⁷

Ke zpřístupnění překladů těchto románů a novel napomáhaly tzv. nepojmenované edice, kterým se dal společný název „*černá řada soudobé světové prózy*“ a „*bílá řada soudobé světové prózy*“. Charakteristikou pro tyto „edice“ byla jejich grafická úprava, o jejichž výtvarnou podobu se staral Václav Sivko.⁴⁸

V „edicích“ převažovaly díla od německých, francouzských či anglosaských autorů. Ediční redakce se snažila vybírat díla také z méně frekventovaných jazykových oblastí, kde se vedle děl italských, polských, slovinských a švédských autorů, objevila také literatura

---

⁴⁴ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Mladá fronta* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1656&hl=+mladá+fronta+proud+> [cit. 2025-05-06].

⁴⁵ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴⁶ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴⁷ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁴⁸ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

maďarská, kterou zastupovali autoři Ferenc Sánta a Magda Szabó, po jejichž boku se objevil i Tibor Déry.⁴⁹

V osmdesátých letech vyšlo v nakladatelství *Mladá fronta* první vydání Déryho románu *Odpověď: Dětství*. Kniha vyšla v rámci edice *Proud*, která byla nakladatelstvím vyhrazena autorům, kteří pocházeli ze socialistických zemí a také tzv. pokrokové literatuře západního světa.

O rok později se prvního vydání dočkalo také pokračování od Tibora Déryho, *Odpověď: mužný věk*, které nakladatelství vydalo také v edici *Proud*.⁵⁰

3.3 Nakladatelství Lidové nakladatelství

Ve druhé polovině padesátých let došlo v tehdejší nakladatelství *Svět sovětů* k výrazné proměně ediční politiky. Nakladatelství se do té doby zaměřovalo primárně na vydávání prózy, poezie a celkově veškeré krásné literatury od sovětských spisovatelů. Po nástupu nového šéfredaktora Františka Soukupa mohlo nakladatelství nově upoutat svou pozornost také na klasickou literaturu od Dostojevského či Tolstého.⁵¹

Byly zavedeny nové ediční řady, soustředné na beletrii. Pod záštitou *Nové sovětské knihovny* vycházeli především sovětská autoři. Výraznou proměnou prošel také přístup nakladatelství k vydávaným dílům a edicím. Nově mohlo nakladatelství soustředit svou pozornost na to, aby zaujalo čtenáře jinak než jen prvoplánově ideologicky naladěnými texty, k čemuž výrazně přispěla změna politické situace v zemi po dvacátém sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu.⁵²

V edici *Nová sovětská knihovna* nyní mohly vycházet příběhy s kriminální nebo špionážní tematikou od autorů Jurije Germana či Pavla Nilina. Dále se čtenáři mohli skrze edici dostat ke dříve zapovězeným knihám z nedávné sovětské historie, kde se mohli dočíst například o Velké vlastenecké válce.⁵³

---

⁴⁹ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Mladá fronta* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1656&hl=+mladá+fronta+proud+> [cit. 2025-05-06].

⁵⁰ Tamtéž [cit. 2025-05-06].

⁵¹ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Lidové nakladatelství* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1694&hl=lidové+nakladatelství+tibor+déry+> [cit. 2025-05-07].

⁵² Tamtéž [cit. 2025-05-07].

⁵³ Tamtéž [cit. 2025-05-07].

Prozaickou tvorbu zase zprostředkovávala edice *Lidová knihovna Světa sovětů*, ve které vycházela řada levných a snadno dostupných knih, byť edice samotná obsahovala pouhé čtyři tituly.⁵⁴

Vstřícným přístupem ke čtenáři se vyznačovala edice *Dobrá dobrodružná díla*, která se specializovala na populární literaturu a byla průkopníkem ve vydávání titulů s vědecko-fantastickou tematikou na kterých se významně podílel překladatel Jaroslav Piskáček, který pro edici sestavil tři výbory *Povídek z vesmíru* od bratří Strugackých, nebo od autorů Anatolije Dněprova, Georgije Gureviče, Ivana Jefremova a Vladimira Savčenko.⁵⁵

Problémy nakladatelství s výrobou, které způsobovaly dlouhé časové prodlevy mezi vydanými knižními svazky, bylo vyřešeno zavedením podobně zaměřené edice *Saturn*, pro kterou se o distribuci starala *Poštovní novinová služba (PSN)*. Spolu s *Dobrymi dobrodružnými díly* se jednalo o velmi oblíbené edice. *Saturn* mimo jiné vydával své knihy v poměrně vysokých nákladech, přičemž si některé tituly od něj přebírala druhá, výše zmíněná, edice.⁵⁶

Ve druhé polovině šedesátých let proběhla s příchodem nového šéfredaktora Jiřího Plachetky druhá restrukturalizace, kdy se z původního názvu *Svět sovětů* nakladatelství přejmenovalo na *Lidové nakladatelství* a byly zrušeny všechny dosavadní edice kromě *Saturnu*.

Beletristická vydání nově spadala pod knižnici *M knihy*, která zpočátku navazovala na zaniklou, čtenáři oblíbenou, edici *Dobrá dobrodružná díla*. S nástupem sedmdesátých let se edice velmi striktně zaměřovala na tvorbu ruské a sovětské literatury, spolu s texty od autorů, kteří pocházeli ze zemí socialistického bloku. V edici publikovali, až na výjimky, autoři mladší a střední generace.⁵⁷

Po útlumu z druhé poloviny šedesátých let se nakladatelství opět snažilo o přímé překlady z původních jazyků. Mezi překládanými jazyky se nacházela například estonština a litevština, nebo třeba i ukrajinština a běloruština. Opakovaně se také v edici objevovala soudobá literatura bulharská, polská, rumunská a maďarská.

V první polovině osmdesátých let docházelo v nakladatelství ke značnému společenskému a kulturnímu uvolnění, které bylo patrné z důvodu konce brežněvovské éry a následným nástupem gorbačovovy perestrojky. V edici začaly vycházet texty, které se nebály

---

⁵⁴ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Lidové nakladatelství* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1694&hl=lidové+nakladatelství+tibor+děry> [cit. 2025-05-07].

⁵⁵ Tamtéž [cit. 2025-05-07].

⁵⁶ Tamtéž [cit. 2025-05-07].

⁵⁷ Tamtéž [cit. 2025-05-07].

být kritické vůči socialistické společnosti, díky čemuž si začaly získávat značnou oblibu u čtenářského publika.⁵⁸

První vydání románu *Milý papa* od Tibora Déryho vyšlo v nakladatelství na konci sedmdesátých let a bylo součástí širší ediční sbírky *Edice M*.

3.4 Nakladatelství Melantrich

Nakladatelství *Melantrich* provázely na počátku šedesátých let mnohé problémy. Obtížně kontrolovatelné finanční zdroje, které Komunistická strana Československa poskytovala nakladatelství skrze Československou stranu socialistickou byly omezeny do takové míry, že nakladatelství prakticky zaniklo.⁵⁹

Československá strana socialistická nakladatelství ve stejném roce znovu založila pod názvem deníku *Svobodné slovo*. Novým ředitelem byl jmenován Jaromír Kučera, kterého však o pouhý rok později nahradil Oldřich Balabán.⁶⁰

V dubnu ke konci šedesátých let se nakladatelství vrátilo k původnímu názvu *Melantrich* a novým šéfredaktorem se stal prozaik Karel Houba. Po smrti Oldřicha Balabána ho ve funkci vedení podniku nahradil právník Otakar Krouský, který nakladatelství vedl v počátcích osmdesátých let.⁶¹

V návaznosti na znovuzaložení, se měl *Melantrich* ke konci šedesátých let snažit o návrat k autorům, kteří vytvářeli během první republiky jeho uměleckou prestiž. Konkrétně se k meziválečnému období odkazovala prozaická edice *Melantrichova lidová knižnice*, ve které se objevili například autoři Karel Josef Beneš, Miloš Václav Kratochvíl, nebo třeba Jan Morávek.⁶²

Je ovšem nutné podotknout, že tyto snahy se setkaly s rostoucím odporem politické třídy, normalizační společnosti, a z toho důvodu byly možnosti *Melantrichu* značně limitované. Mimo ediční vydání byla postupně ke konci osmdesátých let soustředěna do nečíslované řady *Česká próza*, ve které vycházela díla, například od Františka Kožíka, Josefa Nesvadby a Miroslava Holuba. Přibližně v tomto období vyšel mimo edičně román Tibora Déryho *Únos*.⁶³

---

⁵⁸ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Lidové nakladatelství* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1694&hl=lidové+nakladatelství+tibor+déry> [cit. 2025-05-07].

⁵⁹ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Melantrich* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1832&hl=melantrich+tibor+déry> [cit. 2025-05-10].

⁶⁰ Tamtéž [cit. 2025-05-10].

⁶¹ Tamtéž [cit. 2025-05-10].

⁶² Tamtéž [cit. 2025-05-10].

⁶³ Tamtéž [cit. 2025-05-10].

Edice *Panorama* byla věnována Evropské a severoamerické literatuře. V edici převažovaly překlady z němčiny, francouzštiny, italštiny, angličtiny a také z ruštiny a z východoevropských literatur. Souběžně s edicí *Panorama* vycházela v polovině osmdesátých let také řada *Světová próza*, která nabízela čtenářům různorodý repertoár literatury, která mimo jiné vycházela i mimo edičně.⁶⁴

---

⁶⁴ SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Melantrich* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1832&hl=melantrich+tibor+déry> [cit. 2025-05-10].

4 Paratexty a překlady

Státní nakladatelství krásné literatury a umění vydalo první vydání Déryho sbírky povídek s titulním názvem *Láska* v edici *Malá řada soudobé světové prózy* v roce 1965. Kniha byla vydána o dva roky dříve v Maďarsku nakladatelstvím *Szépirodalmi Könyvkiadó* pod původním názvem *Szerelem*. O překlad se postarala Magda Reinerová, která ke knize napsala i paratext (viz. níže). O grafickou stylizaci obálky se postaral Karel Vodák.⁶⁵

Překladatelka Magda Reinerová se v paratextu knihy, který čtenáři mohli najít na obálce knihy, rozepisuje o poměrně detailních informacích ze života Tibora Déryho, včetně doporučení k novému Déryho románu *Cesta pana A. G. v X* nebo k románovému cyklu *Odpověď*.⁶⁶

„Tibor Déry se narodil v r. 1894 ve velmi dobře situované rodině a vystudoval Vysokou obchodní akademii. Poté žil ve Švýcarsku a věnoval se studiu jazyků. Po svém návratu pracoval jako soukromý úředník. V roce 1917 debutoval jednou svou povídkou v časopise *Nyguat*. Členem strany sen stal na přelomu roku 1918-19, za Maďarské republiky, rad byl členem Direktorია spisovatelů. Po jejím pádu žil ve emigraci, hlavně ve Vídni, hodně cestoval, v roce 1926 žil přechodně i u nás. V roce 1938 se vrací do Maďarska, kde je ihned odsouzen za překlad knihy *Návrat ze Sovětského svazu od André Gida...*“, píše překladatelka. Reinerová dále také v paratextu přirovnává Tibora Déryho k „nejvýznamnějším maďarským spisovatelům.“⁶⁷

Soubor povídek vydalo *Státní nakladatelství krásné literatury a umění* jako svou 2 037. publikaci v redakci krásné literatury pod vedením redaktorky Květy Trdlíkové. První knižní vydání se dočkalo 5 000 výtisků a o výbor pro vydání knihy se postarala Zuzana Adamová.⁶⁸

Ve stejném roce vydalo nakladatelství *Mladá fronta* první vydání novely Tibora Déryho *Nikki příběh psa*. Kniha vyšla v Maďarsku pod originálním názvem *Nikki – Egy kutya története* v nakladatelství *Magvető* v roce 1956. Překlada se ujala nakladatelská redaktorka a překladatelka ukrajinského původu Anna Rossová, která ke knize napsala i předmluvu. O přebal a vazbu knihy se postaral Václav Sivko a grafické úpravy obálky se ujal Jan Wild.⁶⁹

Překladatelka se v paratextu, který se nachází na obálce knihy, zaměřuje především na děj samotné knihy, ke kterému potom přidává další, byť osobní, informace o Tiboru Dérym.

---

⁶⁵ DÉRY, Tibor. *Láska*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Nakladatelství Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965, s. 95.

⁶⁶ Tamtéž, s. 98.

⁶⁷ Tamtéž, s. 98.

⁶⁸ Tamtéž, s. 98.

⁶⁹ DÉRY, Tibor. *Nikki, příběh psa*. Překlad Anna Rossová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 2.

„Tibor Déry patří bezesporu mezi nejvýznamnější současné maďarské prozaiky. Jeho vyzrálý talent, jeho výjimečné umění hluboké psychologické sondy do života dnešního člověka se obzvlášť projevuje v malé próze *Nikki*...“⁷⁰

Děj knihy se dle překladatelky soustřeďuje kolem zneužívání moci, která je v knize charakterizována jako „*zhoubná choroba každého krále, vůdce, diktátora, každého podnikového ředitele, přednosty odboru, tajemníka... každého otce rodiny, vychovatele, staršího bratra, každého starého a mladého, jemuž jsou podřízeni jiní živý tvorové... tato nemoc a nákaza, kterou kromě nezná žádná jiná krvelačná bestie*...“⁷¹

Knihu vydala *Mladá fronta* jako svoji 2 285. publikaci, odpovědnou redaktorkou se stala Jiřina Fleková. Kniha vyšla v nakladatelství mimo edičně a bylo jí vytištěno přibližně 6 000 kopií. „...*Déryho novela zůstává stále aktuální pro svůj vášnivý protest proti každému systému, který trpí zneužíváním moci, který připouští bezdůvodné omezování zakládání svobody člověka*“ uzavírá text Anna Rossová.⁷²

V roce 1966 vychází v nově pojmenovaném nakladatelství *Odeon* román *Cesta pana A. G. Do X*. Román Tibora Déryho vyšel v Maďarsku pod původním názvem *G. A.úr X-ben* v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó* v roce 1964. Knihu z maďarštiny přeložila Magda Reinerová, která je i autorkou paratextu, který mohli čtenáři najít na obálce knihy.⁷³

„*V předmluvě klade autor sám sobě otázku: Platí snad tedy přeci jen pravda, že svoboda rodí řád, a né řád svobodu?... Řád bez svobody? Dříve či později musí dojít k explozi. Svoboda bez řádu? Na tento jícen pekla se snaží bolestným výkřikem upozornit moje kniha*“⁷⁴

Reinerová rozšiřuje svůj původní paratext z titulní obálky ze souboru Déryho povídek *Láska* o nový pohled na autorovo dílo. Text je primárně zaměřen na děj knihy, který je soustředěn na fiktivní dopisy mezi Tiborem Dérym a jeho nepojmenovaným přítelem, panem A. G. Pan A. G. píše v dopisech o fiktivním městě X, kde vládne naprostá individuální svoboda bez jakéhokoliv řádu, z čehož nevyhnutelně vzejde chaos a anarchie.⁷⁵

„*Déry volil formu groteskního románu, aby mohl s velkou myšlenkovou hloubkou a velmi realisticky vyjádřit jiné deprimující pravdy. Že každý řád, každý systém vyžaduje od jedince ústupky, kompromisy, dokonalá vnitřní shoda mezi osobním a veřejným životem je zatím utopií. Člověk se snaží o dokonalou souhru. Ale že tato jeho touha zůstane pouze iluzí. A Déry*

---

⁷⁰ DÉRY, Tibor. *Nikki, příběh psa*. Překlad Anna Rossová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 2.

⁷¹ Tamtéž, s. 2.

⁷² Tamtéž, s. 2.

⁷³ DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 411.

⁷⁴ Tamtéž, s. 417.

⁷⁵ Tamtéž, s. 417.

měl tu odvahu pomoci svých absurdních a iracionálních vizí podívat se tváří v tvář skutečnosti, bez sebeklamu a bez příkras.“ dodává na konci paratextu překladatelka.⁷⁶

Zuzana Adamová v doslovu knihy podává čtenářům poměrně obsáhlý náhled ze života Tibora Déryho: „...*Stačí uvést pouze několik vnějších mezníků jeho života, aby se ukázalo, kudy probíhala tato cesta, a čím byla vroubena. Maďarský prozaik Tibor Déry (narozen v Budapešti 18. října 1864) se poprvé hlásil v literatuře r. 1917 v časopisu Nyguat (Západ). Brzy se seznámil s idejemi socialismu a v roce 1919 vstoupil do Maďarské komunistické strany. V době Maďarské rad byl členem Direktoria spisovatelů, po pádu komuny byl nucen emigrovat, nejprve do Československa, odtud pak až do Vídně, kde žil několik let. Zde vydal své už dříve napsané povídky a také nový román, Zpívající skála, který nese znaky fantastické prózy. Později – již v Bavorsku – hlásil se Déry k aktivistickému, surrealistickému směru jako většina tehdejších socialistických spisovatelů. Přes Paříž a Itálii se v roce 1926 vrátil domů do Budapešti, kde spolu s tehdejší maďarskou avantgardou – s Lajosem Kassakem, Gyulou Illésem atd. – redigoval aktivistický časopis Dokumentum.*“⁷⁷

Adamová se dále ve svém textu zmiňuje o Déryho překladech z francouzského, německého, anglického či italského jazyka. Čtenář se mohl v doslovu také dočíst o cestě Tibora Déryho do Berlína, kde žil v počátečních rocích, třicátých let, nebo jeho pobytu v Dubrouvníku, kde napsal své význačné dílo v podobě třech souvisejících románů *Tváří v tvář*, které pojednávají o německém komunistickém hnutí. Za zajímavé můžeme považovat detailnější informace, které nám Adamová nabízí k okolnostem, které obklopovaly zadržení Tibora Déryho krátce po jeho návratu domů. „...*Když v roce 1938 přeložil do maďarštiny cestovní deník André Gida o Sovětském svazu, maďarské státní orgány ho ironií osudu odsoudily za rozšiřování literatury propagující Sovětský svaz ke dvouměsíčnímu vězení a k velké finanční pokutě. Poté se živil už jenom překlady. Německou okupaci přežil v ilegalitě. Po osvobození vstoupil znovu do komunistické strany a začal vydávat své dříve napsaná i nově vzniklá díla.*“⁷⁸

V doslovu se čtenáři mohli také poprvé dozvědět o politickém uvěznění Tibora Déryho v letech 1957 až 1960 (viz. níže). Zuzana Adamová se samozřejmě v doslovu vyjadřuje i k ději samotné knihy, kde přidává další zajímavé střípky informací: „*V knize Cesta pana A. G. do X dospěl Déry na základě vize fantasticko-groteskního světa k zobrazování svobody bez řádu. Jak dalece jsou tyto dva pojmy vzájemně determinovány, uvědomuje si člověk teprve tehdy, chce-li si vyloučením jednoho představit ten druhý. Jak svoboda, tak i řád je myslitelný bez vzájemného*

---

⁷⁶ DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 417.

⁷⁷ Tamtéž, s. 403–404.

⁷⁸ Tamtéž, s. 404.

doplňování pouze v uvozovkách. Jakýpak řád bez svobody? Jakápak svoboda bez řádu?! Obojí je namířeno proti člověku, neboť člověk potřebuje svobodu, aby si v ní a skrze e ni mohl vystavět svůj rozumový řád. Ve světě, kam autor zavede pana A. G., lépe řečeno, kam A. G., - k jehož postavě Déry použil vzpomínku na dávného přítele a spolužáka Andora Grossa, končícího svůj život sebevraždou – zavede autora, vládne naprostá „svoboda“, ve skutečnosti anarchie rozkladu, svoboda ad absurdum.“⁷⁹

Knihu vydal Odeon jako svou 2 192. publikaci v redakci krásné literatury. Kniha byla součástí širší ediční sbírky *Soudobá světová próza* a vedla jí redaktorka Květa Trdiclová, samotné vydání se dočkalo celkem 5 200 výtisků.⁸⁰

Historický román Tibora Déryho *Žezlo a mitra* vydalo nakladatelství Odeon v roce 1973. Kniha vyšla v Maďarsku pod původním názvem *A kiközösítő* v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó* v roce 1966. Knihu přeložila Magda Reinerová, o grafickou úpravu se postaral Milann Hegar a obálku a vazbu navrhla Jitka Pičmanová.⁸¹

„Déryho román Žezlo a mitra, který vyšel v roce 1966 v Maďarsku, představuje jedno z nejvýraznějších autorových děl. Svědčí o tom příznivý čtenářský ohlas jak doma, tak za hranicemi. Význam a zajímavost této prózy spočívá především v její literární závažnosti.“⁸²

... píše Magda Reinerová o románu Tibora Déryho. Překladatelka se dále v textu rozepisuje o knižním ději, konkrétně o hlavní postavě, správci severoitalské provincie, biskupovi Ambrožovi v centru střetu mezi katolickou ortodoxií a kacířským ariánstvím. *„Déryho dílo je velmi závažné, myšlenkově velmi bohaté a literárně plně zvládnuté. Je nesporné, že bude přijato českými čtenáři s opravdovým zaujetím,“* uzavírá popis knihy na obálce Reinerová.⁸³

Překladatelka dále také čtenářům předkládá zase o něco hlubší pohled do životních osudů Tibora Déryho. *„Jako syn bohatých rodičů studoval původně národní hospodářství a byl připravován na dráhu „kapitána průmyslu“. Záhy se však sblížil s revolučním hnutím a od roku 1919 se stal členem komunistické strany Maďarska. Zúčastnil se lidového povstání v letech 1918–1919, které nakrátko nastolilo republiku rad. Prožil patnáct let v exilu. Po svém návratu do země se pohyboval mezi levicovými literáty, a proto se svobodě dlouho netěšil. Do konce*

---

⁷⁹ ADAMOVÁ, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 405.

⁸⁰ Tamtéž, s. 411.

⁸¹ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 343.

⁸² DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973.

⁸³ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 349.

druhé světové války žil v poloilegalitě. Déry byl a je výraznou individualitou, jejíž stopy zůstaly natrvalo otištěny, jak ve veřejné, tak literární činnosti. Jeho literární odkaz není příliš rozsáhlý, ale zato každý svazek představuje mistrovské dílo.“⁸⁴

Ke knize byl napsán i doslov pod názvem *Cesta ke knize*, jehož autorem je Petr Rákos, který se v něm primárně zaměřuje na Déryho osudy v počátcích jeho literární kariéry: „...*Životní podmínky zajisté nepředurčují jednoznačně umělcovu cestu, ale dodatečně z ní leccos vysvětlují. Déry „vyplul“ z milionářské rodiny, otec spáchal sebevraždu nad sutinami svých milionů v témž roce, kdy syn poprvé přitakal k revoluci. Tibor Déry debutoval jako téměř všichni významní spisovatelé té doby v časopise maďarské moderny, v Nyguatu, a to hned bouřlivě. Brzy navázal kontakt s výkvětem maďarské avantgardy, s Lajosem Kassákem a jeho kruhem...*“⁸⁵

Po krátkém shrnutí počátečních let Tibora Déryho obohacuje čtenáře Petr Rákos o nové informace z jeho uvěznění na počátku šedesátých let.⁸⁶

„...*vstoupil do nové éry jako jedna z tehdy ještě nemnoha splněných nadějí socialistické literatury, roku 1948 se mu dostalo mezi prvními počty tehdy zřízené Kossuthovy (státní) ceny, potom přišla ostrá kritika románu *Odpověď* v pohnutém období 1955–1957 se octl v příkrém konfliktu se stranou a státní mocí, byl odsouzen na devět let do vězení, ale již v roce 1964 vstupuje opět na literární scénu s románem, který napsal „jako svědectví své důvěry v socialismus“ (jeho slova).*“⁸⁷

Knihu vydal Odeon jako svou 3 007. publikaci v redakci krásné literatury pod vedením redaktorky Evy Sterbingerové. Dílo vyšlo v edici *Soudobá světová próza* a dočkalo se celkem 3 000 kopií.⁸⁸

Román *Milý papá* vyšel v Maďarsku pod originálním názvem *Kedves Bópeer* v roce 1973 a byl vydán v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó*. Překlada díla do češtiny se ujal Milan Navrátil, obálky a kresby Jiří Říha. Vazbu navrhl Leo Novotný a o grafickou stránku knihy se postaral Milan Albich. Knihu vydalo v tuzemsku nakladatelství *Lidové nakladatelství* v roce 1977.⁸⁹

Překladatel Milan Navrátil se v textu na obálce knihy soustředí primárně na děj samotného díla, zatímco o samotném autorovi sdělí čtenáři velmi málo: „*Knih Tibora Déryho*

---

⁸⁴ RÁKOS, Petr. *Cesta ke knize*. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 349.

⁸⁵ Tamtéž, s. 338–339.

⁸⁶ Tamtéž, s. 339.

⁸⁷ Tamtéž, s. 339.

⁸⁸ Tamtéž, s. 343.

⁸⁹ DÉRY, Tibor. *Milý papá*. Překlad Miroslav Navrátil. Vydání první. Praha: Lidové nakladatelství, 1977, s. 128.

(1894), jednoho z významných soudobých maďarských spisovatelů, je shovívavým a úsměvným účtováním staršího muže se životem a současně i pokusem se vyrovnat s odvěkým problémem stárnutí. Slavný ovdovělý spisovatel se s notnou dávkou žertovné sebeironie pouští do líčení pocitů a nálad, zvyků i zlovyků starších lidí, kteří všechen volný čas tráví bedlivým pozorováním zdravotního stavu svých vrstevníků, aby se znovu a znovu ujišťovali, že oni jsou na tom tak či onak líp než ostatní.“ Navrátil se poté zaměřuje na popis děje, který se točí kolem hlavní postavy v podobě staršího muže, který propadne lásce k mladší ženě.⁹⁰

„Myšlenkově i stylisticky vytríbený i lidsky vyzrálý příběh stárnoucího muže je protkán nejen moudrými úvahami o smyslu a podstatě lidské existence, ale i jemným humorem; právě bytostné spojení životní moudrosti s lehkou nadsázkou a ironií činí z Déryho vyprávění svěží a čtenářsky přitažlivou knihu nejvyšších uměleckých hodnot,“ uzavírá své shrnutí překladatel.⁹¹

Za zajímavost můžeme považovat, že se na obálku knihy rozhodla redakce přidat úryvek z rozhovoru Tibora Déryho pro Maďarský časopis *Magyar Ifjúság*.⁹²

„Je mi jednaosmdesát, dvaosmdesát, ale možná i třiaosmdesát. Musí vám na rozhovor stačit hodina...ted' už nemusím šetřit jenom dny, ale vlastně životem...píšu od roku 1917, to je skoro šedesát let...myslím, že jsem ze sebe mohl vydat všechno, co mě zajímalo a co by mohlo zajímat i veřejnost...většinou jsem dokázal vyjádřit názor, který jsem si o světě vytvořil...láska, nenávisť? To oboje mě už přihřívá jen malým plamínkem – ve mně problikává snad už jenom věrnost. Věrnost jednotlivým lidem, idejím...nesmím překvapovat čtenáře, ani sama sebe...snažím se jen tlumočit, kdo jsem...nepatřím mezi starce, kteří jen hudrují...snažím se, abych s odpovědností, jak jen jsem schopen, svědčil o sobě, to je o tom dílu světa, který na mne do smrti připadá...“, říká Tibor Déry.⁹³

První vydání vydalo *Lidové nakladatelství* jako svou 1 737. publikaci v edici *M knihy*. Odpovědnou redaktorkou se stala Hana Müllerová a výtvarným redaktorem byl Leo Novotný. Celkem bylo vtištěno 1500 kopií.⁹⁴

V roce 1973 vydalo nakladatelství *Odeon* knihu od maďarského spisovatele Tibora Déryho *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Pod originálním názvem *Képzelt riport egy amerikai pop-fesztivárlór* vyšlo o dva roky dříve v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó*. Překlada do češtiny se ujala Anna Valentová, která již dříve pracovala na Déryho

---

⁹⁰ DÉRY, Tibor. *Milý papá*. Překlad Miroslav Navrátil. Vydání první. Praha: Lidové nakladatelství, 1977, s. 133.

⁹¹ Tamtéž, s. 133.

⁹² Tamtéž, s. 133.

⁹³ Tamtéž, s. 133.

⁹⁴ Tamtéž, s. 128.

sbírce povídek pod názvem *Láska*. O grafickou úpravu, obálku a vazbu, se postaral Milan Grygar.⁹⁵

V textu na obálce knihy, jehož autorkou je překladatelka Anna Valentová, si mohou čtenáři přečíst shrnutí vesměs celého děje, a k tomu základní informace o Tiboru Dérym. „*Na první pohled vypadá paradoxně, řeší-li třiaosmdesátiletý maďarský spisovatel problémy amerických hippies. Čtenář by se mohl obávat, zda nejde o planě moralizování nad nekonvenčností generace vnuků, anebo zda nejde o příliš zprostředkovanou zkušenost, jejíž umělecké ztvárnění musí dopadnout ploše a nepřesvědčivě. Tibor Déry, jeden z nejzajímavějších v soudobé světové literatuře, rozptýlí tyto obavy hned na prvních stránkách.*“⁹⁶

Po krátkém a emotivním vylíčení příběhu nové knihy Tibora Déryho zakončuje překladatelka Anna Valentová paratext slovy „*...Navíc Tibor Déry dokázal, že závažný, naléhavý obsah je třeba vyjádřit neotřelou, vpravdě novátorskou formou, na hony vzdálenou jak šedé a přežitě konvenci, tak nedokrevným literárním experimentům, které leckdy vznikají studenou sprchou.*“⁹⁷

Součástí knižního vydání *Pomyslné reportáže o americkém pop-festivalu* byl i doslov pojmenovaný *pouť moderním peklem*, který napsala překladatelka Anna Valentová. V něm se autorka velmi detailně rozepisuje o Déryho díle a předkládá čtenářům svou recepci autorova díla (viz. níže).⁹⁸

„*Roku 1974 oslavila maďarská veřejnost osmdesátiny Tibora Déryho, jehož rozsáhlé a pozoruhodné dílo již dnes zajistilo svému autorovi pevné místo jak mezi klasiky, tak i mezi novátory maďarské prózy. Tohoto goethovského věku se Déry dožil v plném rozmachu svých tvůrčích sil – v poslední neuplyne rok, aby neobohatil literaturu o nový plod svého neutuchajícího pozorovatelského, myslitelského a spisovatelského talentu,*“ popisuje Valentová pohled na Maďarského prozaika skrze oči tuzemského literárně-kritického okruhu ve svém doslovu na konci knihy.⁹⁹

„*...Déry svým stylem není realista, jeho úcta k realitě i obavy o osud lidstva ho však přiměly k pravdivě a literárně brilantnímu ztvárnění problémů americké civilizace, jež má být humanistickým varováním pro každého člověka dneška. A proto jistě i u nás padne na úrodnou*

---

⁹⁵ DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 191.

⁹⁶ Tamtéž, s. 197.

⁹⁷ Tamtéž, s. 197.

⁹⁸ VALENTOVÁ, Anna. *pouť moderním peklem*. In DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 183.

⁹⁹ Tamtéž, s. 183.

půdu Déryho přání vyburcovat své současníky z lhostejnosti a netečnosti, jež vyjádřil v Autoportrétu starce těmito slovy: „Má přecitlivělost přinese snad jediný veřejný užitek: probuzení necitlivých,“ uzavírá text překladatelka.¹⁰⁰

Knihu vydal Odeon v redakci krásné literatury jako svoji 3511. publikaci. Odpovědnou redaktorkou byla Eva Pilařová. Kniha vyšla v mimo edičně s nákladem 4500 výtisků.¹⁰¹

V roce 1963 vyšlo v Maďarsku první vydání dvoudílného svazku *Nedokončená věta I*, pod originálním názvem *A befejezetlen mondat* v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó*. V tuzemsku knihu vydal Odeon v roce 1980 a překladu se ujala Anna Valentová. O obálku, vazbu a grafickou obálku, se postaral Milan Hegar. Na obálce byla použita barevná reprodukce obrazu *Pojíždání hroznů* od Gyuly Derkovitse. Na kresbě, kterou mohli čtenáři nalézt na vazbě knihy, se zase podílel Sándor Bornyik.¹⁰²

Za zajímavost můžeme považovat, že na obálce knihy se kromě paratextu o Tiboru Dérym, jehož autorkou byla Anna Valentová, mohli čtenáři také dočíst o samotném autorovi onoho obrazu: „*Gyula Derkovits (1894–1934) se přiřadil svým osobitým dílem k nezajímavějším zjevům maďarské moderní malby. Celý život zápasil se špatnými existenčními podmínkami, od mládí navíc sužován následky těžkého zranění z první světové války. Pomoc však odmítal a živil se truhlářským řemeslem, jemuž se vyučil u otce. K tvorbě přistupoval s asketickou oddaností, chápal jí jako poslání a v pozdějších letech i jako svou úlohu v sociálním boji. Byl téměř samouk, jen krátce navštěvoval v roce 1918 soukromou školu K Kernstoka. V letech 1923–1926 žil ve Vídni a podobně jako řada jeho generačních druhů zde přišel do přímého styku s německým expresionismem. Podněty, které z něho vytěžil, spolu s poučením formálními postupy kubismu mu pak pomohly vytvořit si vlastní, kultivovaný malířský styl, v němž dovedl organicky spojit výtvarné kvality s obsahovou naléhavostí.*“¹⁰³

Obraz *Pojíždání hroznů* je hlavním tématem finálního odstavce v textu o maďarském umělci: „*Obraz s názvem Pojíždání hroznů, vzniklý v roce 1929, je reprezentativní ukázkou Derkovitsova zralého umění. Upoutá zejména vynalézavým kompozičním řešením, lahodným koloritem a monumentalizací motivu z každodenní, civilní reality.*“¹⁰⁴

„*Jméno maďarského spisovatele Tibora Déryho nepatří k těm, která si spojujeme s jediným dílem. V Dérym roku 1977 odešel jeden z oněch osmdesátníků, kteří ještě na prahu*

---

¹⁰⁰ DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 189.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 191.

¹⁰² DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta I*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 464.

¹⁰³ Tamtéž, s. 1.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 1.

smrti překvapují obdivuhodnou tvůrčí silou a originalitou svých výtvorů a jejichž tvorba přes svou rozmanitost nese nezaměnitelný punc jejich umělecké osobnosti. Jako malíř Avignonských slečen zůstává Picassem v Guernice stejně jako v ilustracích k Ovidiovým Proměnách, tak je Déry Dérym v celém svém literárním odkaze, jehož různorodost si uvědomíme už jen při srovnání jednotlivých knih přeložených do češtiny. I když ponecháme stranou jeho tvorbu básnickou a dramatickou a díla memoárová a deníková, v samé prozaické tvorbě zaznameneáme úctyhodné rozpětí v rovině tematické, žánrové i výrazové. Dílo tohoto spisovatele je stejně složité jako jeho spleť životní pouť z lůna milionářské rodiny přes sblížení s dělnickým hnutím, aktivní účast v něm, poválečné sklízení poct socialistickému umělci, nepochopení padesátých let a pozdější rehabilitaci člověka i autora k životní moudrosti jednoho z velikánů umění dvacátého století, „člověka politického“ v nejlepším slova smyslu, a byť často hořké a varující, je prodchnuto bytostným optimismem a vírou v lidstvo,“ uzavírá Valentová stručný souhrn ze života Tibora Déryho.¹⁰⁵

Kresbu pro obal knihy vytvořil maďarský umělec Sándor Bornyik. O vydání se postarala redaktorka Vlasta Macková, kniha se dočkala celkem 10 000 výtisků.¹⁰⁶

Ve stejném roce vyšlo i pokračování románu *Nedokončená věta II*, který z maďarštiny také přeložila Anna Valentová. Román vyšel v Maďarsku v roce 1963 pod původním názvem *A befejezetlen mondat* v nakladatelství Szepirodalmi Könyvkiadó. Odeon vydal knihu jako svou 3 862. publikaci. O grafickou úpravu, obálku a vazbu se postaral Milan Hegar.¹⁰⁷

Anna Valentová, oproti prvnímu dílu, výrazně rozšířila informace o Tiboru Dérym, které se mohl čtenář dočíst na obálce knihy: „Svoje nerozsáhlejší dílo *Nedokončená věta* začal Déry psát ve Vídni roku 1933 a dopsal je roku 1938 v Budapešti po návratu z dlouholeté emigrace, do níž odešel po porážce Maďarské republiky rad. Román však mohl vyjít až po válce. Déry se v něm totiž pokusil charakterizovat maďarskou meziválečnou společnost antagonismem mezi buržoázií a proletariátem. Této základní tezi je podřízen bohatý, z velké části autobiografický materiál a Déry jej bez nejmenšího sklonu ke schematismu bravurně zvládá tvůrčí metodou, v nichž lze objevit tu mannovské ladění, tu zase prorustovskou atmosféru v prolínání časových rovin v popisu smyslového vnímání skutečnosti či v pronikavé psychologické analýze různých podob lásky. Osobní zkušenost intelektuála velkoburžoazního původu, která v roce 1919 vstoupil do komunistické strany a po nedobrovolném odchodu

---

¹⁰⁵ DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta I*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 467.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 464.

¹⁰⁷ RÁKOS, Petr. *Nedokončená věta a ukončená pouť*. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 411.

z Maďarska se například roku 1934 účastnil vídeňského dělnického povstání, dala Dérymu možnost věrně zobrazit jednak společenskou vrstvu, z níž vyšel, jednak prostředí uvědomělého dělnictva, mezi oběma třídními póly vytvořit spojovací článek v postavě Lörince Parcena-Nagyea zamýšlet se nad vztahem intelektuála a dělnického hnutí i nad vztahem mezi osobním štěstím a službou celku. Hloubka autorova pohledu a jeho stylistické mistrovství nás přesvědčují, že nedokončená a skrývající nekonečné možnosti byla nejen věta, nejen forma i v té nejpříčtější formě podobě, ale celé Déryho dílo, dokud je násilně neuzavřela smrt.¹⁰⁸

Knihu vydal Odeon jako svou 3 862. publikaci pod vedením redaktorky Vlasty Mackové. Vytisknuto bylo celkem 10 000 kopií.¹⁰⁹

Odeon poté v tom samém roce vydal oba díly znova v edici Světová knihovna, v obou instancích se o překlad postarala Anna Valentová a o kresbu na obálkách a vazbě Gyul Derkovits a Sándor Bornyik.¹¹⁰

Ve druhé díle připravil pro čtenáře Petr Rákos doslov pod názvem *Nedokončená věta a dokončená pouť*, ve kterém nám poprvé dává nahlédnout, jak se tehdejší československá literární obec vypořádávala se smrtí Tibora Déryho: „...V srpnu 1977 však Tibor Déry zemřel. Tvůrčí dráha, bohatá na literární skutky i v tak pozdním věku, byla náhle přetata. I když je třeba vždy počítat s tím, že pozůstalost autorův odkaz v některých aspektech – a možná překvapivým způsobem – dokreslí, dílo je v tomto okamžiku uzavřeno a je třeba pokusit se ho vidět jako celek. Hodnocení díla se jistě tato nová okolnost nedotkne. Déry byl již za svého života jedním z klasiků současné maďarské literatury a má i značný mezinárodní věhlas. U nás ve střední Evropě zní zcela smysluplně trochu troufalý výrok, že – alespoň pokud jde o literární fórum – byl Déry světoznámý i za hranicemi Maďarska.“¹¹¹

„...Je možné a nutné v každém případě podívat se z odstupu na ukončenou životní dráhu. Autor tak rozmanitého díla i život pohnutý, plný výkyvů a zvrátů, snad jen s jedinou nespornou konstantou: vsadil na socialismus a na dělnické hnutí, k tomu se znal, zasazoval se o ně, zapojil se do něho, nezřídka se s ním i bolestně vyrovnával, ale vnitřně žil vždy pod egidou hnutí.“¹¹²

Petr Rákos se ve svém doslovu dále zaměřuje na celkovou literární tvorbu Tibora Déryho v tuzemsku, včetně své vlastní recepce Déryho románu *Nedokončená věta* (viz. níže). Autor svůj text věnovaný životu a smrti Tibora Déryho zakončuje slovy: „Umírá jako jedna

¹⁰⁸ RÁKOS, Petr. *Nedokončená věta a ukončená pouť*. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 415.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 411.

¹¹⁰ DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta*. Překlad Anna Valentová Vydání první Praha: Odeon, 1980, s. 411.

¹¹¹ Tamtéž, s. 298–299.

¹¹² RÁKOS, Petr. *Nedokončená věta a dokončená pouť*. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první Praha: Odeon, 1980, s. 399.

*z těch všeobecně – čtenáři a kritiky – uznávaných literárních veličin, které lze spočítat na prstech jedné ruky.*¹¹³

O obálku a grafickou úpravu se v případě obou dílů postaral Milan Hegar. Odpovědnou redaktorkou se stala Vlasta Macková. Vydavatelství vydalo knihy jako svou 3861. publikaci, celkové náklady pro oba díly dohromady činily 20 000 kopií.¹¹⁴

Překlady druhého vydání sbírek od Tibora Déryho pod titulním názvem *Láska*, se ujala Magda Reinerová. Kniha vyšla mimo edičně v nakladatelství *Odeon* v roce 1986. Redaktorem, který stál za vydáním knihy, byl Jiří Našinec, o grafickou úpravu se postaral Karel Vodák a obálku navrhl a upravil Karel Aubrech. Kniha vyšla s nákladem 4 000 výtisků, bez paratextu.¹¹⁵

Román Tibora Déryho *Odpověď: Dětství* se dočkal svého prvního vydání v Maďarsku pod originálním názvem *Felelet* v roce 1981. Knihu původně vydalo nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó* a v tuzemsku ji o pět let později vydala *Mladá fronta*. O překlad se postarala Anna Valentová, ke knize se ujal přebalu, vazby a grafické úpravy Jiří Svoboda.¹¹⁶

*„Román „Odpověď“ patří k nerozsáhlejším, ale zároveň čtenářsky nejděčnějším dílům Tibora Déryho. Zachycuje v širokém záběru život různých společenských vrstev v Maďarsku v 30. letech, kdy se v zemi již výrazně projevoval nastupující fašismus. Román byl původně zamýšlen jako trilogie, pak jako tetralogie, napsány byly je dva díly (vyšly v Maďarsku v prvním vydání s dvouletým odstupem). I takto však kniha tvoří umělecky dovršený celek a nedokončenost díla se nijak nepociťuje.*¹¹⁷

*„...Tibor Déry (1894–1977), prozaik, básník, dramatik, jeden z nejvýznamnějších zjevů moderní maďarské literatury. U nás byla vydána jeho díla: ..., Dvoudílný román „Odpověď“, jedno z vrcholných děl Déryho, v jistém smyslu navazuje ideově a koncepčně na „Nedokončenou větu,““ mohli se čtenáři dočíst o Tiboru Dérym v textu od Anny Valentové na obálce knihy. Kniha vyšla v edici *Proud* pod vedením Hanuše Karlacha, odpovědnou redaktorkou Emma Rozgonyiová, pod kterou na knize pracoval výtvarný redaktor Jiří Svoboda a technická redaktorka Silva Hofmanová, celkem bylo vtištěno 5 000 kopií.*¹¹⁸

Pod originálním názvem *A félfülű* vyšel román *Únos* od Tibora Déryho v Maďarsku v roce 1975 pod nakladatelstvím *Szépirodalmi Könyvkiadó*. Knihu přeložila pro nakladatelství *Melantrich* Anna Valentová v roce 1986.¹¹⁹

---

¹¹³ Tamtéž, s. 400.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 411.

¹¹⁵ DÉRY, Tibor. *Láska*. Překlad Magda Reinerová Praha: Odeon, 1986, s. 96.

¹¹⁶ DÉRY, Tibor. *Odpověď dětství*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1986, s. 365.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 373.

¹¹⁸ DÉRY, Tibor. *Odpověď dětství*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1986, s. 365.

¹¹⁹ DÉRY, Tibor. *Únos*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Melantrich, 1986, s. 105.

„V roce 1975, dva roky před svou smrtí, vydává známý maďarský prozaik Tibor Déry novelu *Únos* – hrůzostrašný, jak sám autor říká, příběh jednoduchého.“¹²⁰

„...Příběh vnuka amerického miliardáře uneseného teroristy v Římě zpracovává autor kompozičně složitým stylem, který umožňuje vidět události z různých hledisek a dodává knize ironizující a absurdní prvky. Objektivně řazená fakta o únosu se prolínají se subjektivním líčením chlapce novinářům a s výpovědní policií, dávají nahlédnout do neosobních a odlišných vztahů v chlapcově rodině i ve společnosti, kde moc peněz redukuje člověka na zboží, o jehož kupní ceně se pochybuje i smlouvá, a kde se utrpení člověka stává senzací a společenskou událostí,“ popisuje překladatelka knižní děj na obálce knihy.¹²¹

O přebal knihy, vazbu a grafickou úpravu se postaral Antonín Kalcovský. Vydání knihy měla na starost redaktorka Dana Bryndová spolu s technickou redaktorkou Vlastou Máchovou, náklady knihy činili celkem 10 000 výtisků.¹²²

Pokračování románu *Odpověď* pod názvem *Odpověď: mužný věk* (1987) vyšlo v Maďarsku s originálním názvem *Felelet* v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó*, v roce 1965. Překlad pro nakladatelství *Mladá fronta* vypracovala Anna Valentová a o přebal, vazbu a grafickou úpravu se postaral Jiří Svoboda.¹²³

„Román *„Odpověď* sleduje osudy dvou lidí z odlišného společenského prostředí. Jedním z nich mladý proletář *Bálint Köpe*, polosirotek vyrůstající ve velmi nuzných podmínkách za hospodářské krize 30. let. *Balint* si uvědomuje, že jedině získáním kvalifikace se dokáže vymanit z bídy, proto vstupuje do učení a získává základní orientaci ve složitých poměrech dělnického hnutí, za účast na demonstraci se octne ve vyšetřovací vazbě horthyovské policie, a to vše vede k jeho názorovému uvědomění i povahovému zocelení. *Balintovým* protějškem je univerzitní profesor *Zeno Farkas*, individualista, ve svých projevech až podivín a cynik. Na jeho postavě autor naznačuje možnost sblížit se s komunistickým hnutím nikoliv na základě třídní uvědomělosti, ale cestou intelektuálního objevení pravdy.“¹²⁴

Vedle výše napsaného textu, se na obálce knihy překladatelka Anna Valentová také rozepisuje o dosavadních dílech, které od Tibora Déryho v tuzemsku vyšly. „*Tibor Déry* (1894–1977), prozaik, básník dramatik, jeden z nejvýznamnějších jevů zjevů moderní maďarské literatury, je v české překladové literatuře zastoupen velmi důstojně...“ popisuje překladatelka

---

¹²⁰ DÉRY, Tibor. *Únos*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Melantrich, 1986, s. 109.

¹²¹ Tamtéž, s. 109.

¹²² Tamtéž, s. 105.

¹²³ DÉRY, Tibor. *Odpověď mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 389.

¹²⁴ Tamtéž, s. 398.

spisovatele Tibora Déryho jeho nového románu, který vyšel v tuzemsku na konci osmdesátých let.¹²⁵

Součástí vydání románu *Odpověď* Tibora Déryho byl také doslov, ve kterém Valentová předkládá čtenáři svou recepci díla a označuje Déryho za „nejznámějšího maďarského prozaika v českém prostředí“.¹²⁶

„Dílo klasika maďarské prózy Tibora Déryho (1874–1977) je tak rozsáhlé, že jen výčet titulů by zaplnil celé stránky. Navíc představuje Déry v českém prostředí snad nejznámějšího maďarského prozaika, protože nyní již všechna jeho významnější díla jsou česky dostupná; většinou vycházela doplněna doslovy, v nichž byla pojednávána i autorova životopisná data.“¹²⁷

Překlad vydala *Mladá fronta* jako svou 4 880. publikaci v edici *Proud* pod vedením Hanuše Karlacha. Za vydáním knihy stála redaktorka Emma Rozgonyiová, spolu s technickou redaktorkou Silvou Hofmanovou a výtvarným redaktorem Josefem Velčovským, kniha se dočkala celkem 4 500 výtisků.¹²⁸

Druhé vydání překladu románu od Tibora Déryho *Žezlo a mitra*, které vyšlo v Maďarsku pod původním názvem *A kiközösítő* v nakladatelství *Szépirodalmi Könyvkiadó* v roce 1966, vydal *Odeon* v roce 1988. Překladu se, stejně jako u prvního vydání, ujala Magda Reinerová. Obálku knihy navrhl Pavel Hrach a o grafickou úpravu se postaral Milan Hegar. Za vydání překladu, byl odpovědný redaktor Jiří Našinec spolu s technickou redaktorkou Janou Maryškovou a výtvarným redaktorem Vladimírem Nárožníkem. Nakladatelství vydalo knihu mimo edičně jako svou 4 678. publikaci, její náklad činil 4 000 výtisků. Za zmínku stojí fakt, že ke knize nebyl napsán žádný text na obálce, a ani žádný doslov.¹²⁹

---

¹²⁵ DÉRY, Tibor. *Odpověď mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 398.

¹²⁶ Tamtéž, s. 385.

¹²⁷ Tamtéž, s. 385.

¹²⁸ Tamtéž, s. 389.

¹²⁹ DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání druhé. Praha: Odeon, 1988, s. 336.

5 Divadelní inscenace

Smyšlená reportáž o americkém pop-festivalu Tibora Déryho se v roce 1975 dočkala divadelního zpracování, které bylo pořádáno v rámci programu oslav 30 let od osvobození ČSSR Rudou armádou. Premiéra v Československu proběhla 11. ledna 1975 v Hradci Králové v inscenaci *Divadla vítězného února*. Režie se ujal Miroslav Vildman, o choreografii se postaral František Pokorný a o výpravu Karel Zmrzlý.

Tehdejší ředitel DVÚ Vl. Drážďák napsal v programovém prohlášení: „*Každá divadelní sezóna má své výrazné specifikum určující faktory i impulsy. V roce 1974–75 je to pro nás bezesporu 30. výročí osvobození Rudou armádou. Svě vlastní občanské stanovisko chceme politicky vyjádřit realizací současné socialistické dramatické tvorby na straně jedné a tematicky tím, že se pokusíme stopovat osudy mladých generací v různých etapách. Ve Filozofské historii je to období před revolučním rokem 1848, v Nikolovi Šuhajovi léta po 1. světové válce a v Bosé baladě (původní hře, která vzniká v našem divadle) pak přímo aktivní podíl mládeže v odporu proti nacistické okupaci. Jako pandán (v hrách Zahradníka, Jilka, Braginského a Rjazova, Loselianího a dalších) jsme záměrně vybrali tragický muzikál Tibora Déryho. Smyšlená reportáž patří ve svém žánru k vrcholům této tvorby v dramate socializtických zemí – svým krutým a nelístopným odsudkem života americké, ale dá se říct i kterékoliv konzumní společnosti, vzniklé na kapitalistické bázi. Chceme předvést umělecký obraz sociálního nebezpečí – jak v opozici proti kořenům i projevům, proti příčinám i následkům buržoázní společnosti mladá generace utíká v pocitu falešné iluze k hledání abstraktní svobody a abstraktní spravedlnosti, které může jenom ale najít v davovém šílenství pop-festivalů, v akcích hi ppies, s jejich počátečním „neodpíráním zlému“ a konečně přirozeně v úniku k alkoholu, omamným látkám a sexuálním deviacím. Déry přesně ukazuje, jak tato touha jedince po individuální svobodě bez hranic, jak ono „neodpírání zlému“ v podmínkách západní civilizace dnešních dnů, může mít tragické následky, postihující, ale i společnost, svými fašizujícími prvky. Jak tento únik může být velice nesvobodný. Uvádíme hru jako první v Československu proto, že soudíme, na základě zkušeností s typem hudebního divadla kolektivního typu, které přináší na scénu silné společenské téma i hluboké myšlenkové zázemí (tak jak se projevilo v Mladé gardě a cestě k životu), že právě tento tvar má veliký ohlas u mladého diváka a dává také možnosti k působení, ovlivňování i výchově mladé generace.“¹³⁰*

Pasáži o samotném spisovateli věnovala redakce celou jednu stránku. Pod názvem *Tibor Déry osmdesátiletý* čtenářům stručně přibližuje seznámení s tímto maďarským literárním

---

¹³⁰ DÉRY, Tibor. *Smyšlená reportáž o americkém popfestivalu*. Praha: Dilia, 1976.

velikánem: „Výrazný představitel současné maďarské literatury, básník a dramatik. Tibor Déry, se 18. 10. 1974 dožil osmdesáti let. Jeho dílo představuje průřez historie půlstoletí, zobrazující nejen chod dějin, ale i utváření vlastní osobnosti, pohledu na svět, třibení autorových reagencí i tvorby. Literární činnost Tibora Déryho je také možné považovat za rozsáhlou a pestrou polemiku, která se soustřeďuje na úvahy o lidském životě. Snad proto je tak prudká a místy bezohledná, vyvolávající střet myšlenek a odsuzující jakékoliv kompromisy. Déryho vypravěčské umění bývá srovnávána s Proustovým, forma uzavřené novely má blízko k Maupassantovi. Literární tvorbu začínal Déry jako lyrik pod vlivem expresionismu a surrealismu, ve 30. letech přechází k velké epice. Jedno z hlavních děl, psychologický román *Nedokončená věta*, který se zabývá prostředím horních vrstev a současně světem předměstského proletariátu, je charakteristické nejen osobitým pojetím, ale i formálním výrazem, které kritika charakterizovala jako „podivínské.“¹³¹

„Maďarská kritika hodnotí Déryho jako žijícího klasika, stále mladého spisovatele, schopného dalšího vývoje. Příkladem je jedno z jeho posledních děl, které vyšlo pod názvem *Pop-festival*. Tento román nesporných uměleckých kvalit se může pochlubit i novými prvky románové techniky, dosud neznámými nepoužívanými v maďarské literatuře. Novátorství ve formě by se dalo spíše očekávat od představitelů mladší spisovatelské generace, přesto s ním přichází Tibor Déry. „Je dost mladý a talentovaný, aby opravdový ctitelé jeho dílo měli rádi a vážili si toho, co dosud vytvořil, ale aby na něho kladli další požadavky i mimo rámec, který tvoří jeho dosavadní tvorba“, napsal o něm před 20. lety György Lukacs, avšak tato výstižná charakteristika platí o Dérym i dnes“.¹³²

Za jednu z nejzajímavějších částí, kterou se redakce rozhodla v knize uveřejnit, považujeme detailní informace obklopující vznik hudební složky, která divadelní zpracování doprovázela: „Sugestivní hudba *fascenace* vyšla z autorské dílny nejznámější maďarské beatové skupiny *Locomotiv GT* i když jako autor je psán její člen *Gábor Presser*. Veliký ohlas představení *Vigszinházu*, v kterém skupina hrála a zpívali mladí členové uměleckého souboru tohoto budapešťského činoherního divadla, byl inspirátorem natočení stejně úspěšné LP desky se záznamem inscenace. Byla to šestá LP *Locomotiv* a v současné době má skupina doma nedotčené poslední elpíčko, které je profilové. *Locomotiv GT* absolvovali totiž tříměsíční turné po Spojených státech, koncertovali v Chicagu, New Yorku, Bostonu a dalších amerických městech spolu s *Beach Boys*, *Sly and the Family Stone*, *Three Dog Night* a skupinou *Grand Funk Railroad*. Podle ohlasu v americkém tisku se zdá, že maďarská skupina, která byla

---

¹³¹ DÉRY, Tibor. *Smyšlená reportáž o americkém popfestivalu*. Praha: Dilia, 1976.

¹³² Tamtéž

očekávána, byla na turné možná ještě úspěšnější než v Maďarsku. Možná i proto, že v podstatě byla první beatovou skupinou ze socialistických zemí, která v USA nejen koncertovala, ale také nahrávala pro gramofonovou firmu ABC a pro anglickou CBS. Doma v Maďarsku vedle LP desek natočila i celou řadu singlů, z nichž většina skladeb se vždy dlouho držela na čele žebříčků po dobu, dnes už tříleté, existence skupiny. Vlastní také zlatou desku, kterou dostávají v MLR skupiny za 50 000 prodaných desek.

*Hudbu pro naši inscenaci aranžoval František Prokop, kytarista orchestru ČT Praha a nahráli ji klavírista a skladatel J. Klempíř, kytarista Kotýnek, Z. John a M. Kokoška bicí nástroje a P. Marcol varhany“.*¹³³

Program vydalo *Divadlo Vítězného února* pod nakladatelstvím *Dilia* v roce 1975. O grafickou úpravu se postaral B. Nekolný a pro archív vytvářel fotografie D. Feuereisl. Program byl vytištěný ve Východočeských tiskárnách a prodával se za 2 Kčs.

---

¹³³ DÉRY, Tibor. *Smyslená reportáž o americkém popfestivalu*. Praha: Dilia, 1976.

6 Literární recepce děl od Tibora Déryho

„Tibor Déry ve svém nejnovějším románě předkládá čtenářům dílo poněkud neobvyklé. Neobvyklé nejen ve srovnání s jeho vlastní tvorbou, ale také ve srovnání s dosavadní maďarskou literaturou. „Nepravidelný román“ – psala o knize maďarská kritika, „knihy vytrpěné úzkostí“ – čteme jinde, „těžké čtení, exkluzivní čtení“ – hodnotí další kritik. Už trochu neobvyklý název zněl jaksitajuplně. Co skrýval?¹³⁴

Prvního kritického zhodnocení díla Tibora Déryho v tuzemsku se čtenáři dočkali v doslovu Zuzany Adamové, který napsala k románu *Cesta pana A. G. do X.* (1966). V něm se Adamová vyjadřuje nejen k samotnému románu, ale i k předchozím knižním vydáním knih *Láska a Nikki příběh psa*: „...Byl mezi prvními, kdo na vysoké umělecké úrovni vypovídal o následcích kultu osobnosti a porušení socialistické zákonnosti v povídkce *Láska* a v novele *Nikki* (1956). Tato novela – i podle mínění dnešní maďarské literární kritiky – umělecky nejčistším, nejjednotnějším dílem Déryho (česky vyšla v roce 1965). Jeho další činnost charakterizuje onen věčný neklid, který vyvolal v jeho životě i v tvorbě tolik protikladů. V letech 1957 až 1960 byl z politických důvodů vězněn, od té doby pracuje a publikuje dál; v r. 1963 vydal novelu pod názvem *Láska*, který obsahuje práce starší i nejnovější. (Výbor z tohoto svazku vyšel v českém překladu v r. 1965.)“¹³⁵

„*Láska* i *Nikki* představují na základě reálných zkušeností obraz „řádu bez svobody“, kde ústředním motivem při zkoumání příčin tohoto společenského jevu se vynořuje otázka moci a její zneužívání.“¹³⁶

V případě kritiky samotného románu se Zuzana Adamová velmi často názorově shoduje s maďarskou kritikou, stejně jako v případě výše zmíněného textu hlavním tématem její kritiky je „zamyšlení“ nad samotnou myšlenkou románu, a skoro až snaha vysvětlit čtenáři, co se vlastně Tibor Déry snažil čtenářům předat: „*Lze souhlasit s maďarskou kritikou v tom, že Cesta pana A. G. do X. klade v podstatě dvě otázky. Před člověkem jsou dvě cesty, dvě možnosti. Bud' se zříká života, posuzuje vše z hlediska smrti, zániku, a pak i když nemůže být poctivý, alespoň se vyhne nepoctivosti a dospěje, jako obyvatelé v X., ke štěstí šedého, bezbarevného vegetování. Anebo volí život, čin: to však zpravidla vede k falešné vládě nepodstatných věcí, k velkému klamu peněz, moci, ješitnosti. Nikoliv odpověď, ale už samotná tato alternativa je hluboce pesimistická. Neboť po otázkách: žít nepoctivě anebo zaměnit tento nepoctivý život za lhostejný,*

¹³⁴ ADAMOVI, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G. do X.* Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 403.

¹³⁵ Tamtéž, s. 405.

¹³⁶ Tamtéž, s. 405.

*zdanlivý, může následovat pouze jediná odpověď, jediný rezultat: poctivě a šťastně nelze žít v lidské společnosti.*¹³⁷

Za zajímavé můžeme v kritice od Zuzany Adamové považovat přirovnávání románu Tibora Déryho k některým dílům Franze Kafky: *„V souvislosti s tímto románem padlo nejednou i jméno Franze Kafky, by vyskytovaly se hlasy mluvící přímo o kafkovské reminiscenci. Obstojí-li vůbec takové srovnání, pak je to především na místě při líčení nálady města, ovzduší, prostředí, popisování ulic a budov, pěšího putování pana A. G. do X. přes nekonečné pole pokryté rezavými dráty a kusy železa. Podobných vnějších výrazových prostředků (které ovšem nejsou jenom vnějšími, ale často přímo funkčními prostředky a hluboce zasahují do děje) užívala ovšem kromě Kafky a Déryho ještě řada umělců ve světové literatuře k vyjadřování úzkosti a beznaděje.*¹³⁸

„...Autor v předmluvě svého románu píše, že v zájmu větší volnosti fantazie a experimentu vynechal, kterou se dějiny brání: socialismus, aby měl možnost co nejpřesvědčivěji zobrazit své zděšení. Některé rozpory však, o kterých byla výše řeč, dosud žádný existující pořádek nedokázal úplně překonat. Stavět k reálným rozporům utopistické řešení známé z teorie, dosud však plně neuskutečněné, by nebyla přesvědčivá odpověď. Úzkost, kterou pociťuje Déry, nelze lokalizovat na určitý společenský systém, dokud její příčiny obecně trvají. Až bude člověk s to vytvářet si harmonii všech složek vnějšího i vnitřního života dospět tím k naplnění své osobnosti, v což věří sám autor, důvěřující v budoucnost lidstva, pak přestanou existovat příčiny vyvolávající úzkost a zděšení. Do té doby však není radno poslechnout takový „bolestný výkřik“, jakým je kniha Tibora Déryho,“ uzavírá svou recenzi románu Cesta pana A. G. do X. Tibora Déryho Zuzana Adamová.¹³⁹

„Autor této knihy si vydobyl – ne rychle a ne snadno – jedno z nejpřednějších míst v současné maďarské literatuře. Mínilo tím nejen uměleckou hodnotu jeho děl (to ostatně může být věcí názoru), ale též vážnost, které se těší u profesionálních kritiků stejně jako u milovníků literatury (což už je faktem). Zdaleka není ojedinelé stanovisko spisovatele a kritika Mihálye Sükösa, dle něhož „nestačí říct, že Déry zaplnil bílá místa na mapě maďarské prózy, on učinil více: objevil svými díly celou novou pevninu... Jeho dílo je mezníkem, bránou i mostem... je

---

¹³⁷ ADAMOVI, Zuzana. [Tibor Déry...] In DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X.* Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966, s. 408.

¹³⁸ Tamtéž, s. 409.

¹³⁹ Tamtéž, s. 410.

klasickou hodnotou, jejíž poučení nelze obejít“. Tomu odpovídá i Déryho obraz za hranicemi Maďarska, kde vycházejí v překladech jeho díla a zasvěcují se mu i obsáhlé studie.¹⁴⁰

Kniha, ke které Petr Rákos ve svém doslovu pod názvem *Cesta ke knize*, referuje, samozřejmě není ničím jiným než jedinou historickou prózou, kterou Déry kdy napsal, románem *Žezlo a mitra* (1973). Než se však pustíme do detailního pohledu na jeho recenzi této knihy, je nejdříve potřeba zmínit, jak pohlížel na ostatní díla od maďarského autora: „*Hledající uzlové body vývoje vedoucího k románu Žezlo a mitra, musíme zpozornět nad Nikkim a Láskou. Vznikly v roce 1956, je to rehabilitační tematika, zjištěná, a přesto jakýmsi zvláštním způsobem odkonkrétněná: Nikki mimo zcela aktuální obsah, je zároveň románem o psu, platný i po staletích, dokud budou věrní pejskové čekat na své vzdálené pány; a Láska bude mít uměleckou platnost ještě déle, tak dlouho, dokud na zemi bude láska. Ještě krůček. Autor, vracející se po letech k tvorbě a nově prožívající svůj starý problém po čerstvými dojmy ze svých osobních peripetií, napíše Cestu pana A. G. do X. knize předesílá motto i předmluvu. Pro motto si půjčuje verše největšího socialistického lyrika Maďarska, Attily Józsefa, jenž nad jiné přesně vystihují Déryho problém: v socialismu nesmějí být svoboda a řád v rozporu. Citujeme z předmluvy: „...nestavme proti sobě tyto dva pojmy, z nichž jeden se živý chlebem druhého. Oba si lidská společnost vytvořila, aby se ubránila přírodě, která nezná ani řád, ani svobodu... Na tento námět bych mohl napsat román historický – o zahnívající společnosti starého Říma například - mně se však dokumenty dějin nezdaří o mnoho spolehlivější než básníková představitost...“ Důsažná slova, ale pak se přece jen uchýlil k dokumentů dějin a napsal román o starém Římě. Je jím právě tato kniha.“¹⁴¹*

Rákosův přístup k hodnocení Déryho díla se liší především v samotném prostředku zájmu, tedy tím, co sám autor paratextu považuje za důležité sdělit, co by mohlo čtenáře zaujmou či naopak odradit od přečtení spisovatelovy knihy. Zatímco v případě Zuzany Adamové se jednalo v podstatě o „analýzu“ myšlenkových pochodů Tibora Déryho, Petr Rákos spíše porovnává ostatní autorova díla a na základě toho knihu poté hodnotí: „*Jestliže v cestě pana A. G. do X. vylíčil, opět dle vlastních slov, „jak svoboda, kterou představuje kapitalistický pořádek, sama sobě nutně zláme vaz“, příběh malého milánského biskupa sleduje, zdá se, jaká úskalí číhají na Řád, kdykoliv vykročí na svou historicky nutnou cestu. Je to tedy něco na způsob filozofie dějin: Žezlo a mitra není historický román.“¹⁴²*

---

¹⁴⁰ RÁKOS, Petr. *Cesta ke knize*. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, 1973, s. 337.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 341.

¹⁴² Tamtéž, s. 341.

Samozřejmě nelze ignorovat odstavce, které Rákos věnuje střípkům ze života Tibora Déryho, ve kterých se věnuje jeho určité „protkanosti“ s ideologií socialismu, se kterou se sblížil natolik, že jej formovala nejen jako člověka, ale také jako spisovatele: „...že Déryho dílo je stejně jako jeho život je těsně spjato s osudy socialismu v jeho vlasti, ale i ve světě“ to je vůdčí motiv všech jeho knih jež rozvíjí dle dějinně i své osobní konstelace střídavě pod zorným úhlem očekávání, starostí, dojetí, žalu i naděje, ale vždy s dramaticky prožívaným a trýznivým pocitem odpovědnosti. Vydeme-li z tohoto předpokladu, pronikneme snáze skrze matoucí rozmanitost jeho synžetů a stylů k jednotě a opakujeme: ne že by to bylo mermomocí nutné, ale protože se jí ani tato kniha nevymyká.“¹⁴³

Tak jako Zuzana Adamová se nevyhnula přirovnávání Tibora Déryho k dalším literárním velikánům (viz. Franz Kafka), tak se Petr Rákos nevyhýbá přirovnání, tentokrát k českému protějšku, Karlu Čapkovi. „Nejspíš se přiblížíme této složité knize, připomeneme-li si slavné Čapkovy apokryfy, jimž se ovšem stylově nepodobá, ale má s nimi jeden nesporný styčný bod: i Déry rekonstruuje silou a právem své fantazie jakousi „apokryfní“ historii, zajímá ho, „jak to vlastně doopravdy bylo“ za rouškou toho co zůstavily letopisy. Ani v této své knize nehodnotí přímočaře, nevynáší ortel nad dobrem a zlem. Ztvárnil svého Ambrože formujícího dějiny i formovaného jimi, strůjce i služebníka jakési nezbytnosti, chvílemi bezpochyby směšného, ale chvílemi v jistém smyslu i obdivuhodného. Zdá se, že čtenáři nepředkládá teze, ale problém; autor ho nepoučuje, nečiní mu kázání, ale spolu s ním se zamýšlí, hledaje historické poučení, jehož, přiznejme si, nikdy není nazbyt, má-li se ten lidský rod znovu a znovu vyhýbat nástrahám historie,“ uzavírá svou recenzi historického románu Petr Rákos.¹⁴⁴

V roce 1975 v časopise *Svobodné slovo* (list Československé strany socialistické – nositel řádu práce) vyšel na konci ledna článek pod názvem *Muzikál o pop-festivalu*, který se věnoval recenzi výše zmíněné divadelní inscenace, Déryho románu *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu*, kterou pořádalo divadlo *Vítězného února* v Hradci Králové (výše zmíněná kapitola se věnovala „jenom“ pozvánce/ programu). Autor je bohužel pod článkem označen pouze iniciály M. D.¹⁴⁵

„V poslední době se v divadelních repertoárech stále častěji objevují hry, jejichž základ spočívá na skutečných událostech. Z této oblasti je i maďarský muzikál podle románu Tibora

---

¹⁴³ RÁKOS, Petr. Cesta ke knize. In DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973, s. 339.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 342.

¹⁴⁵ MD. Muzikál o pop-festivalu. *Svobodné slovo*, 1975, roč. 31, č. 26, s. 5.

Déryho „Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu“, která měl československou premiéru v divadle Vítězného února v Hradci Králové.“¹⁴⁶

Z celkového pohledu můžeme skutečně považovat za velice zajímavý fakt, že pro oslavy 30 let od osvobození Československa Rudou armádou se *divadlo Vítězného února* rozhodlo pro divadelní ztvárnění románu s námětem festivalu ve Spojených státech. Prakticky vše, co se týče této divadelní události se vymyká normám, od grafické úpravy samotné pozvánky, přes velmi svobodnou vůli, kterou měli autoři propagace (viz. stránka v programu, která se zabývá hudbou) až po samotný fakt, že dílo, na kterém je inscenace postavená, pochází od maďarského autora, který byl jednu chvíli i uvězněn pro své politické názory.

K autorovi se koneckonců vyjadřuje i samotný autor článku: *„Zjitřené cítění vyvolává na jedné straně upřímný sociální a pacifický postoj, na straně druhé straně útěk k doping. A to je téma, které ze zprávách o amerických festivalech vytěžil osmdesátiletý maďarský spisovatel Tibor Déry pro svůj román Pop-festival, zdramatizovaný Sandorem Pósem jako divadelní muzikál Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu.“¹⁴⁷*

Další zajímavost, kterou můžeme zde zmínit, byla dle autora článku technická potíž s reproduktory, která (dle autora) ovlivnila kvalitu výkonu samotných herců: *„Oslabení jejich výkonů zavinilo použití reprodukováné hudby, k níž herci zpívali na jevišti své písničky. Hostování jedné beatové skupiny by tento nepříjemný nedostatek vyřešilo a oživilo jinak působivou režii Miroslava Vildmana a choreografii Františka Pokorného.“¹⁴⁸* V divadelních rolích si zahráli Ester Eva Jakoubková, Marie Tarda, Zdena Bialasová, nebo třeba Josef Petr Křiváček.

„TÉMA MUZIKÁLU je přitažlivé zejména pro mladé publikum, které živě vnímá jak hudbu a vizuální stránku hry, tak i myšlenkovou závažnost. A tím se představení maďarské stává přes jmenované nedostatky aktuálním dramaturgickým počinem.“¹⁴⁹ Článek vyšel v časopise *Svobodné slovo* v Praze v pátek 31. 1. 1975 v ročníku XXXI – číslo 26. Cena listu byla 50 haléřů.

„Hradecké divadlo Vítězného února už několik sezón cílevědomě zaměřuje své úsilí na získávání nového, mladého diváka, s nímž by mohlo navazovat všestranně plodný dialog. Na jedné straně usiluje o pestrou skladbu dramaturgického plánu a na druhé straně o přitažlivou, moderně cítěnou divadelní podobu, která by odpovídala dnešnímu rytmu mladých diváků.“¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ MD. Muzikál o pop-festivalu. *Svobodné slovo*, 1975, roč. 31, č. 26, s. 5.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁵⁰ Mik. Maďarský muzikál v Hradci Králové. *Lidová demokracie*, 1975, roč. 31, č. 24, s. 5.

Svobodné slovo nebylo jediný list, který vydal článek o Hradeckém divadelním zpracování. Ve stejném roce vyšel článek i v listu *Lidová demokracie* pod názvem *Maďarský muzikál v Hradci Králové*, autorovo jméno bohužel také není známo, pod článkem můžeme pouze nalézt iniciály (mik).

Pokud považujeme za zajímavý fakt, jaké téma si *divadlo Vítězného února* pro svou inscenaci vybralo, tak za mnohem zajímavější můžeme považovat samotnou recepci této kulturní události, *Svobodné slovo* a *Lidová demokracie* jsou oba politicky naladěné listy, většinou silně ideologicky naladěné, a přesto v obou článcích od odlišných autorů je recenze divadelní inscenace *Smyslené reportáže o americkém pop-festivalu* pozitivní. „*Dramatizace neusiluje o kompaktní dějový proud, o sevřený tvar, v němž by se mohly projevit postavy s větší intenzitou. Spíše než o vývoj a charakter jednotlivců, jde autorům o plastické, ostře vymodelované celkové prostředí, o to celé klima, v němž se tyto aktéři setkávají. Navíc hudba Gábora Pressera (texty písní H. Čiháková) má sugestivní drsnost, která diváka zasáhne a vtáhne do minidramat jednotlivých figur příběhu. V mnohém nahrazuje vlastní text, který na některých místech má příliš mozaikovitý charakter, který nedovoluje hercům jít dále za obrys předlohy. Podobnou funkci jako hudba má i pohybová stránka, která je dílem hostujícího libereckého choreografa F. Pokorného.*“¹⁵¹

Článek nám podává velmi zajímavé informace, které považujeme za důležitě zvýraznit. Dle autora byly role herců podstatně obohaceny vzhledem k tomu, že produkční tým považoval předlohu za ochuzující, tj. „bez špetky koření“. Druhé důležité informace si jistě všímavý čtenář již všimnul, a to že oba články jsou si kompozičně velmi podobné – uvítá nás tučně zvýrazněný úvodní text, poté následuje odstavec, který se zaměřuje na okolnosti, které obklopovaly vznik Déryho románu a následně jeho divadelní adaptaci. V předposledním odstavci se poté dozvíme něco o hercích, a i trochu té kritiky (bez toho by to nešlo) a pak nás čeká finální, pozitivně naladěný, odstavec: „*Je to představení, které strhává svým celkovým pojetím více než jednotlivými sekvencemi, které varuje i obžalovaná morálka nicoty. Hraje se v pěkném překladu a úpravě A. Rossová.*“¹⁵²

V časopise *Lidová demokracie* vyšel článek ve stejném měsíci jako ten od *Svobodného slova*. Lišil se pouze datumem, středa 29. 1. 1975. v Praze v ročníku XXXL, cena byla téže 50 haléřů.

O samotné divadelní inscenaci se zmiňuje i Anna Valentová ve svém doslovu pod názvem *pouť moderním peklem*, který napsala k novému vydání překladu románu od Tibora

---

¹⁵¹ Mik. *Maďarský muzikál v Hradci Králové. Lidová demokracie*, 1975, roč. 31, č. 24, s. 5.

¹⁵² Tamtéž, s. 5.

Déryho *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu* (1977): „Skutečná událost posloužila Dérymu jako rámeček, i k jeho snad nejúspěšnější práci posledního období – soudíme-li podle ohlasu a počtu vydání – k *Pomyslné reportáži o americkém pop-festivalu* (*Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról 1971*), která byla v letech 197–1973 vydávána doma třikrát, její zdramatizovaná varianta byla se zdarem uvedena na budapeštskou scénu jako muzikál a u nás nastudována Divadlem Vítězného února v Hradci Králové.“¹⁵³

Kromě zmínky o divadelním ztvárnění se v doslovu také čtenáři mohli dočíst i kritiku Déryho díla, kterou si pro ně překladatelka připravila: „*Pomyslná reportáž daleko přerůstá formu literatury faktu, navzdory realisticky ztvárněním pasážím imitujícím protokoly z policejního výslechu se mění ve fikci, ve vizi. A v tomto smyslu nám nevádí, že v detailech se Déry od reality odklání, že například Eszter, zažila-li druhou světovou válku, nemohla být roku 1969, v době konání festivalu, asi dvacetiletá. A takových posunů do přísné zkušenosti bychom našli v Pomyslné reportáži víc, uvědomíme-li si však, že každý má v románě svou uměleckou funkci, nebudou na nás působit rušivě.*“¹⁵⁴

Kritika do Anny Valentové se v mnohém neliší od těch, které najdeme v ostatních doslovecích v překladech Déryho děl. Tibor Déry si za svou kariéru vybudoval tak veliké renomé, že přirovnávání jeho literatury k „něčemu většímu“, či že „daleko přerůstá formu literatury faktu“, jsou zcela běžné.

V roce 1988 vyšla v nakladatelství Odeon kniha *Slovník světových literárních děl*. Pod vedením Vladimíra Macury se kolektiv autorů rozhodl v této encyklopedii uvést v sekci maďarské literatury deset nejvýznamnějších maďarských autorů. Po boku Nemetha, Szabó nebo třeba Apoštola, se zde objevil i Tibor Déry a jeho *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*.¹⁵⁵

Pod stejným názvem se v encyklopedii nachází také text, který pojednává nejen o Déryho románu, ale také o autorovi samotném: „*Román klasika a současně novátora moderní maďarské prózy, tragický příběh ze světa hip-pies, drog a davové historie.*“ Je velmi obtížné, nevytvořit si jasné pojítka mezi Déryho románem a zároveň vzestupem jeho prestiže v tuzemském literárním prostoru. Ano, lze uznat, že se o Tiboru Dérym mluvilo v přechozích paratextech na obálkách překladů jeho děl také s poměrně velikou úctou, jsou to ale tyto encyklopedie a další odborná díla, která ztvrzují autorovo jméno a jeho odkaz.¹⁵⁶

---

¹⁵³ VALENTOVÁ, Anna. Pouť moderním peklem. In DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 184.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 188.

¹⁵⁵ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1988, s. 29.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 204.

„Podnětem pro napsání P. r. čtenářsky nejúspěšnějšího díla T. Déryho, se stala zpráva o průběhu pop-festivalu v Kalifornii v prosinci 1969, který vyvrcholil v násilnostech, na nichž měla velký podíl pořádková služba Pekelných andělů (*Hell s Angels*). V Maďarsku byl román vydán 1971–1973 třikrát, byl zdramatizován ve formě muzikálu, stal se bestsellerem i v zahraničí, ačkoliv se jedná o dosti výjimečnou práci téměř osmdesátiletého autora, lze shledávat souvislosti s ostatní tvorbou, žánrově neobyčejně pestrá... P. r. má snad nejbliže k utopickému r. cesta pana A. G. do X. (1964, G. A. X. -ben).“¹⁵⁷

Encyklopedii vydalo nakladatelství *Odeon* jako svou 4 760. publikaci v redakci krásné literatury v roce 1988. Odpovědným redaktorem byl Jiří Stromšík, výtvarným redaktorem Vladimír Nárožník a technickou redaktorkou Marta Budilová. Přehled inscenací sestavila Eva Šormová a o grafickou úpravu se postaral Miroslav Fulín.¹⁵⁸

U odborných knih ještě chvíli zůstaneme, jelikož již v roce 1971 vyšel v nakladatelství *Odeon* odborný svazek pod názvem *Slovník spisovatelů: Maďarsko*, ve kterém se ovšem o Tiboru Dérym tenkrát redakce ještě nevyjadřovala tak optimisticky: „Pův. z velkoburžoazní rodiny, 1919. vstupuje do komunistické strany (s nichž se pak několikrát rozejde), člen spis. Direktoría, po pádu rev. do emigrace přes ČSR do Vídně. 1926 se vrací, spoluprac. s avantgardním čas. Dokumentum, poté ještě několikrát do ciziny (Itálie, Skandinávie, Německo), 1934. účastník vídeňského sociál. Povstání, 1938 odsouzen na 2 měsíce pro překl. Gideova díla o SSSR. Do konce války se živý překlady, po osvob. je vlivným a váženým činitelem, v padesátých letech však oficiálně kritizován, označen za „vnitrostranického soupečička“, 1956 odsouzen pro význ. podíl na spisovatelské opozici vyloučen ze strany, 1957 obžalován z kontrarev. činnosti a odsouzen na 9 let, 1961 propuštěn.“¹⁵⁹

Nelze snad ani najít lepšího příkladu, na kterém lze ukázat kontrast mezi recepcí Tibora Déryho v kulturním prostředí Československa než mezi těmito dvěma odbornými texty. Zatímco ve *Slovníku literárních děl* autoři div nepějí ódy na Déryho poslední dílo *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu*, chválí také jeho předešlou literární tvorbu a považují jej za klasika, v o dekádu starším *Slovníku spisovatelů* se nezaměřují prakticky na nic jiného než jeho nešťastnou minulost s politicky motivovanými odsouzeními.

Slovník spisovatelů: Maďarsko vyšel v roce 1971 v nakladatelství *Odeon*. Pod vedením Petra Rákose se o výtvarnou stránku knihy postaral Milan Hegar. Odpovědnou redaktorkou

---

¹⁵⁷ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1988, s. 205.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 479.

¹⁵⁹ RÁKOS, Petr. *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971, s. 91.

byla Božena Johnová. Knihu vydal *Odeon* jako svou 2 716. publikaci, vytištěno bylo celkem 3 500 kopií.¹⁶⁰

„Už pouhý výčet českých vydání Déryho děl představuje nápadnou tematickou, žánrovou i stylovou rozmanitost. A to ještě nebylo řečeno, že v mladých letech psal básně...“¹⁶¹

Překlad Déryho díla *Nedokončená věta II* se dočkal i doslovu od Petra Rákose pod názvem *Nedokončená věta a dokončená pouť*, který můžeme považovat za jeden z vůbec z nejbohatších, co se týče informací o životě Tibora Déryho. Recenzi však věnoval podkapitulu pod názvem *Nedokončená věta*, „*Nedokončená nepopíratelně podřizuje obrovský materiál, jímž hýbe, obecným tezí, jímž autor v díle určil dominantní roli, a potud je tezovitá, ale výrazně se liší od oněch schématických pozdějších období, jimž chybělo bohatství materiálu a zbyly právě jen teze.*“¹⁶²

Rákosova recenze je komplexní a obsáhlá, zabývá se mnohými aspekty nejen Déryho života, ale také jeho tvorby, my však nepovažujeme za důležité zmínit každou jednu nuanci, která se v textu od Petra Rákose objevila. Naší prací je především vytvoření kompletního obrazu maďarského spisovatele, který se formoval během let. Recenzi Petra Rákose románů *Nedokončená věta I a Nedokončená věta II* lze tedy zakončit jeho slovy: „*Literární věda naší doby nevidí ráda, když do výkladu díla zavlékáme skutečnost osobnost autora. Ale nic naplat: autor této knihy Tibor Déry pochopitelně není totožný s jejím hlavním hrdinou, ale také je v tomto případě nelze oddělit.*“¹⁶³

„*Mnohé, co bylo Dérymu vytýkáno jako nedostatek, cítíme dnes jako pozitivní rys. Vnitřní zápasy a zrání čistého, pevného přemýšlivého chlapce představují nejpoutavější pasáže románu...*“¹⁶⁴

Mnohými referované jako pokračování *Nedokončené věty*, romány *Odpověď* se také dočkaly doslovu, konkrétně tedy *Odpověď Mužný věk* od Anny Valentové pod názvem *Odpověď po třiceti letech*, ve které napsala i svou recenzi. Za zajímavé střípky informací, které se lze v doslovu dočíst, považujeme fakt, že knižní román *Odpověď* se měl dočkat čtyř dílů, z čehož nakonec Tibor Déry slevil, jelikož, dle slov Anny Valentové „...*autor se nemohl vypořádat s tehdejšími nároky kladenými na literární projevy bez závažných ústupků umělecké pravdě a kvalitě.*“¹⁶⁵

---

¹⁶⁰ RÁKOS, Petr. *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971, s. 408.

¹⁶¹ RÁKOS, Petr. *Nedokončená věta a ukončená pouť*. In DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980, s. 398

¹⁶² Tamtéž, s. 401

¹⁶³ Tamtéž, s. 404

¹⁶⁴ DÉRY, Tibor. *Odpověď mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 386.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 386.

Můžeme pouze spekulovat, zda-li by Déryho romány byly převzaty kritikou jinak, pokud by spisovatel mohl dopsat i zbylé dva plánované díly, každopádně překladatelka při psaní svého textu tuto realitu nebrala v potaz, pouze se o něm zmínila „bokem“. Z celkového pohledu recenzování Déryho románu není jednoduchý úkol. Maďarský spisovatel se proslavil především svou schopností „ohýbat“ pravidla tehdejší cenzury a psal o tématech, která se opakovaně dotýkala a provokovala tehdejší ideologickou linii. Anna Valentová se v případě recenze Déryho knihy rozhodla pro jednodušší způsob, jak přistupovat k recepci autorova díla. Tam, kde se Petr Rákos a Zuzana Adamová nebáli interpretovat a dodávat hloubku myšlenkám, které se v knihách nachází se Anna Valentová rozhodla pro prostý popis děje románu a následné vyvození kvality celkového díla: *„Závěrem tedy lze snad vyvodit předpoklad, že překladem Odpovědi předkládáme třeba neukončený, ale ucelený a umělecky vyvážený obraz společenských poměrů v určitém úseku maďarské minulosti. Tím se zároveň po dovršení „moderní“ linie Déryho tvorby u nás, reprezentované díly..., uzavírá i pro nás linie „klasická“, zastoupená Nedokončenou větou a nyní Odpovědí, takže český čtenář si může vytvořit vlastně úplnou představu o umělecky i názorově bohatém díle Tibora Déryho.“*¹⁶⁶

Doslovem od Anny Valentové ke knize *Odpověď Mužný věk*, tímto zakončujeme náš repertoár recepcí, které byly napsány v době, kdy autor ještě žil a svá díla ještě psal. Není pochyb o tom, že zajisté existuje více recenzí a odborných textů o Tiboru Dérym, které byly ještě za jeho života v tuzemsku napsány, a které nejsou v této práci zmíněny, jak již ale bylo avizováno dříve, nepovažujeme za důležité zmínit každý jeden článek, úryvek či komentář, který se kdy objevil v kontextu vydání nového překladu Tibora Déryho, podstatné je především pro nás vytvoření uceleného vyprávění, ve kterém se čtenáři dozví nejen kdo to byl Tibor Déry, ale také jak na něj tehdejší literární, a i politická obec nahlížela.

Pojďme se tedy nyní podívat, jak hodnotí Tibora Déryho moderní čtenářské publikum a v čem se pohled čtenářů, kteří žijí ve svobodné demokratické společnosti liší oproti té minulé, která žila pod totalitní vládou komunistické strany.

*„Čte se to opravdu obtížně, a to jsem jí četl v době, kdy kultura nebyla tak klipovitá jako dnes a záběr z filmu trval vícero vteřin... Jo – a v knížce jsem tehdy tušil ideologicky antiamerickou notu, ale možná jsem byl už tehdy paranoidní.“*¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ DÉRY, Tibor. *Odpověď mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 387.

¹⁶⁷ DATABÁZE KNIH. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/pomyslna-reportaz-o-americkem-pop-festivalu-109972> [cit. 2025-05-15].

Při výběru ukázek z množství komentářů a knih, které se věnují knihám Tibora Déryho, jsme si pro lepší ukázkou kontrastu mezi odbornými recenzemi z minulého století a laickými hodnocení od běžných čtenářů, nemohli vybrat jinou knihu než *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*, konkrétně na webové stránce *Databáze knih*. Výše zmíněný komentář od uživatele Z. Lopil lze použít jako takové okénko pro nahlédnutí do subjektivního názoru člověka, který dle jeho vlastních slov knihu četl již v době vydání a již tehdy v knížce „*tušil ideologicky antiamerickou notu*“, což je velice zajímavé, vzhledem k tomu, že pro běžného čtenáře, který na *Pomyslnou reportáž o americkém pop-festivalu* narazí (a zvláště na její divadelní zpracování), bude spíše překvapivé, jak moc je kniha a její reprezentace proamerická.

„...*Ale abych se vrátil zpět k literárnímu hororu. Už kolem 8 stránky jsem si začal říkat, že tu knihu napsal sám Satan, aby otestoval, co všechno vydržím předtím než půjdu do pekla. To vše se stupňovalo navýsost intenzivně, a to prosím hlavní hrdina jel teprve sám autem („silnice byla našťěstí přímá jako vražda“). Homosexuální tenzi mezi ním a nabraným stopařem jsem jakžtakž ustál, ovšem jejich dialog zabil přibližně tak 70 % mého mozku. To vše bylo naprosto nic proti momentu, kdy hlavní hrdina dorazil na festival. V ten moment jsem už četl knihu pouze v blízkosti nemocnic, protože jsem se bál, že mě z toho trefí šlak.*“¹⁶⁸

Za trochu humornější ukázkou můžeme považovat příspěvek od uživatele Palivo, který čtení knihy přirovnává k požití pravděpodobně nějaké nezákonné a návykové látky, která mu způsobila smrt, dle jeho slov, 70 % jeho mozku. Považujeme za velmi obdivuhodný fakt, že i přes ztrátu takto velikého množství kognitivních funkcí byl schopný nejen tento literární skvost napsat, ale také ho i zveřejnit.

„*Překrásná knížka o lásce. Ne o trápení lásky, hledání lásky, zápasech lásky. O lásce jako takové. Čtyři povídky zachycují lásku manželskou, lásku ke zvířeti, lásku dvou starých lidí a lásku snachy a tchyně. Kniha je velmi intimní, a tak je v ní velmi působivý ozvuk dějinných událostí (především potlačení vzpoury v roce 1956 ruským dělostřelectvem).*“¹⁶⁹

K samotné sbírce povídek pod názvem *Láska* od Tibora Déryho neexistuje mnoho odborných recenzí, ve valném množství příkladů se o ní spíše pouze zmíní autoři doslovů, anebo o ní pouze napíší jenom velmi malý úryvek. Považujeme proto za velmi příjemné překvapení komentář od uživatele sika444. Autor příspěvku považuje knihu za „*intimní*“, v čemž se shoduje s dřívějšími receptami Déryho díla.

---

¹⁶⁸ DATABÁZE KNIH. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/pomyslna-reportaz-o-americkem-pop-festivalu-109972> [cit. 2025-05-15].

¹⁶⁹ DATABÁZE KNIH. *Láska*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/laska-109983> [cit. 2025-05-15].

„Velmi zajímavá kniha o sv. Ambrožovi, biskupu milánském. Autor čerpal z dobových pramenů a krásně fabuloval. Bohužel, v některých pasážích se psaní utrhlo ze řetězu, takže tyto scény či spíše rozhovory působí nadbytečně. Klady však převažují. Ambrož zde je rozporuplnou postavou, světec, ale možná i Antikrist. Scéna, kdy se Ambrož rozdvojí a rozmlouvá s císařem Theodosiem je brilantní. Pozoruhodné je, že takovou knihu napsal maďarský spisovatel v roce 1966. A pozoruhodné je i to, že český překlad vyšel v době normalizace.“¹⁷⁰

Za zajímavý příspěvek považujeme komentář od toho samého uživatele k historickému románu od Tibora Déryho *Žezlo a mitra*. Fakt, že sám autor příspěvku považuje za zajímavé, že překlad knihy vyšel v době normalizace, nám opět dává nahlédnou do subjektivního názoru čtenáře, který tu dobu zažil (pravděpodobně) a neočekával její vydání v tuzemsku. Jsou to právě tyto střípky informací od běžných čtenářů, které dodávají větší hloubku pro pochopení tehdejšího společenského přijetí Déryho děl, a které se z běžných odborných recenzí nedozvíme.

„Šikovná velikost a tloušťka do vlaku (tvarem než náplní). A pak tu žiletku oprít do police v čekárně, aby si kdokoliv na pouhých 100 stranách ověřil, že leccos zkratkovitě anekdotické nezanechá hlubší dojem, přestože námět zní osudově. 11/19“¹⁷¹

Snad na tomto světě existuje šikovný čtenář, který pochopí význam tohoto textového rébusu, kterým je příspěvek od uživatele ber-tram k románu *Únos*. Nám stačí, že jsme byli schopni pochopit, že knize dává jedenáct z devatenácti bodů. Proč se zrovna rozhodl pro toto stupňování je záhadou, jejíž řešení náleží budoucím generacím.

Existuje zde důvod, proč je Tibor Déry mnohými označován jednoho z největších maďarských literárních velikánů. V průběhu let se v českém prostředí výrazně proměňovala jeho reputace a z dříve poměrně neznámého autora se stal oblíbený a mnohými vyhledávaný autor, který se nebál experimentování a budil v očích kritiků oprávněný údiv. Je proto smutným faktem, že v dnešní době se opět jedná o prakticky neznámého spisovatele, jehož knihy se dočkaly pouze omezeného množství recenzí, zejména v podobě individuálních příspěvků na různých webových stránkách antikvariátů, obchodů s knihami, bazarů, anebo třeba databází. Je skoro až ostudné, že knihy od Tibora Déryho se nedočkaly ani nových vydání v rámci výročí, nebo speciální edice, když vezmeme v potaz, že např. v Databázi Národní knihovny České

---

¹⁷⁰ DATABÁZE KNIH. *Žezlo a mitra*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/zezlo-a-mitra-67061> [cit. 2025-05-15].

¹⁷¹ DATABÁZE KNIH. *Únos*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/unos-110261> [cit. 2025-05-15].

republiky se zcela běžně objevují slova o nejvýznamnějším maďarském prozaikovi či autorovi, přesto se k němu současná literární kultura opravdu tak nechová.

7 Analýza úspěšnosti děl od Tibora Déryho v Česku

Jedním z ukazatelů, dle kterých lze hodnotit úspěšnost Déryho děl v české literární kultuře jsou počty výtisků u jednotlivých překladů. Nás bude především zajímat porovnávání mezi dvěma překlady Déryho děl. Konkrétně se bude jednat o sbírku povídek *Láska* a román *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Pro seznámení s novým, neznámým maďarským autorem, se Státní nakladatelství krásné literatury a umění rozhodlo vybrat sbírku povídek pod názvem *Láska* spisovatele Tibora Déryho, která vyšla v roce 1963 pod původním názvem *Szerelem*. Kniha, která se svým dějem nebála kriticky přistupovat ke komunistickému režimu musela být zpočátku pro vydavatelství těžkým oříškem. Není proto divu, že ke knize byl přiložen pouze poměrně krátký text, který pojednává spíše o spisovateli než o samotném ději knihy.

„Tibor Déry patří celou svou tvorbou k nejvýznamnějším maďarským spisovatelům a jeho díla jsou překládána do mnoha cizích jazyků.“¹⁷²

Bouřlivá šedesátá léta jsou sice charakteristická určitým rozvolňováním poměrů, jak v politickém, tak i literárním životě v tuzemsku, přesto bychom se nebáli tvrdit, že vydat knihu od maďarského autora, který se, skrze děj, zcela otevřeně staví kriticky k režimu, muselo být velmi odvážné.

Jak již bylo zmíněno dříve, Státní nakladatelství krásné literatury a umění se snažilo představovat československému čtenářskému publiku díla od doposud neznámých autorů ze Sovětského bloku. Ediční řada *Malá řada Soudobé světové prózy*, ve které soubor povídek v roce 1965 vyšel, sloužila právě k tomuto účelu. Vzhledem k tomu, že se jednalo o zcela nového, v tuzemsku doposud neznámého, autora, nakladatelství vytisklo pouhých 5 000 kopií.¹⁷³

Můžeme pouze spekulovat, zda množství vytištěných kopií bylo ovlivněno zdráháním nakladatelství příliš šířit knihu, kterou se svým kontroverzním přiloženým textem riskovalo penalizací ze strany komunistického státního aparátu, nebo se jednoduše jednalo o tzv. „testování trhu“?

Každopádně pokud objektivně zhodnotíme výše zmíněné informace, tedy že, jak v případě rozvolňování v šedesátých letech, tak i v osmdesátých letech po událostech Perestrojky, se nakladatelství rozhodlo v obou vydáních pro velmi malý počet výtisků, pak je třeba položit si otázku, byla to skutečně politická situace v zemi, co ovlivnilo dosah Déryho díla nebo o ně jednoduše nebyl zájem?

---

¹⁷² DÉRY, Tibor. *Láska*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Nakladatelství Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965, s. 98.

¹⁷³ Tamtéž, s. 95.

Odpověď nalezneme ve druhém zmíněném díle Tibora Déryho, *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu (Képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról)*, které nakladatelství Odeon vydalo v prvním vydání v roce 1977. Jedno z nejslavnějších děl Tibora Déryho, ve kterém se pro změnu staví kriticky k západní civilizaci, a kterou jistě komunisté „posvětili“ k vydání (v kontextu období normalizace), se nakladatelství rozhodlo doplnit přiloženým textem, ve kterém se již otevřeně mluví o ději románu a o maďarském spisovateli se mluví, jako o jednom, „...z nejzajímavějších autorů v soudobé světové literatuře“.¹⁷⁴

I přes tento fakt se první vydání *Pomyslné reportáže o americkém pop-festivalu* dočkalo pouhých 4 500 kopií, a to i přes fakt, že děj románu byl využitý komunisty k propagaci Sovětského osvobození Rudou armádou Československa od nacistů ve výše zmíněné divadelní inscenaci.

O to zajímavějším faktem zůstává, že druhé vydání sbírky povídek *Láska*, které vydalo nakladatelství Odeon v roce 1986, tedy opět již v rozvolněných osmdesátých letech po Gorbačově Perestrojce, se nedočkalo už vůbec žádného přiloženého textu a samotná kniha byla vytištěna pouze ve 4 000 kopií. Knižní vydání po tak obrovské době bylo s největší pravděpodobností opět vydáno v kontextu uvolňování poměrů v tuzemsku, jelikož ale čtenáři knihu již znali, a v té době již mrtvý Tibor Déry byl v českém literárním prostoru již známý, nakladatelství necítilo potřebu zbytečně „provokovat“ komunistické vedení dodatečně přiloženým textem, kde by se muselo zmínit o knižním ději, přesto ale knihu v omezeném počtu výtisků, vydalo.

Druhé vydání *Smyslené reportáže o americkém pop-festivalu* vydalo nakladatelství Odeon v roce 1982 v edici *Světová četba*. Nejen, že se jedná o jedno z nejlépe hodnocených děl Tibora Déryho, jedná se také o jeden z nejvíce komerčních úspěchů Déryho díla v tuzemsku. Náklad činil přibližně 12 500 výtisků, což je ekvivalentem trojnásobku u předchozího vydání.¹⁷⁵

Tento faktografický údaj nám podává důležitou informaci, a to že pět let po smrti Tibora Déryho se jeho díla v českém kulturním prostředí těšila veliké oblíbenosti, zvláště když vezmeme v potaz, že předchozí vydání, které bylo podpořeno vznikem divadelní inscenace rok před tím, se dočkalo tak málo výtisků.

Pokud tedy shrneme tyto informace a budeme se zaměřovat čistě na počet výtisků u jednotlivých vydání, tak si můžeme odpovědět na výše položenou otázku; zda-li měl

---

¹⁷⁴ DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977, s. 197.

¹⁷⁵ Tamtéž, str 163.

společenskopolitický vývoj vliv na úspěšnost Déryho děl? tak neměl. Čtenáři si knihy kupovali dle vlastního zájmu, nikoliv dle společenských trendů dané doby.

Povídkovou sbírku *Láska* a román *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu* jsme si k porovnávání vybrali, jelikož se jedná o dvě nejdůležitější knihy z repertoáru překladů, které, v průběhu let v tuzemsku vycházely. První kniha *Láska* Tibora Déryho představila české čtenářské komunitě a započala Déryho „cestu“ v českém kulturním prostředí. A druhá *Smyslená reportáž o americkém pop-festivalu* jeho literární „cestu“ v tuzemsku zakončila.

Můžeme tedy tvrdit, že Tibor Déry se, jak ve svém osobním literárním životě, tak i v českém kulturním prostředí, vypracoval na jednoho z nejvíce respektovaných a poměrně úspěšných autorů, o kterém se v tuzemsku diskutovalo ještě dlouho po jeho smrti.

Závěr

Jak již bylo zmíněno v úvodu, cílem naší práce bylo zmapovat proměny recepcí překladů děl maďarského spisovatele Tibora Déryho v českém kulturním prostředí. Za pomoci knih Karla Krejčího a Pierra Felixe Bourdie jsme se snažili popsat literární pole tohoto významného autora. V naší práci jsme došli k závěru, že Tibor Déry se skrze překlady jeho děl, a ve svém literárním životě, dokázal vypracovat z poměrně neznámého spisovatele, na, v očích kritiků a čtenářů, jednoho z nejvýznamnějších maďarských spisovatelů vůbec. Déryho díla nejen že dokázala prorazit v českém literárním prostředí, ale také se etablovala mezi jedny z nejvýznamnějších světových literárních děl.

Na základě výsledků zkoumání můžeme bezpečně usoudit, že literární obraz Tibora Déryho se v průběhu let, kdy v tuzemsku vycházely překlady jeho děl, proměňoval k lepšímu a dosáhl výrazné proměny v očích kritiků a čtenářů.

Z faktografického pozorování množství vytištěných kopií u jednotlivých překladů jsme došli k závěru, že překlady Déryho děl z konce jeho literární kariéry se těšily veliké oblíbenosti a velikého ohlasu od recenzentů, autorů odborných publikací a laické veřejnosti.

Za pomoci jednotlivých paratextů v překladech děl Tibora Déryho jsme postupně byli schopni poskládat životní příběh maďarského spisovatele od jeho mladí, kdy se stal členem komunistické strany, přes jeho emigraci do zahraničí skrze vnitrostátní, kulturní a ideologickou situaci, kterou podnikl do mnoha zemí v průběhu let, až po jeho návrat do Maďarska, kde došlo k jeho uvěznění na devět dlouhých let.

Zaměřili jsme se také na díla, která v emigraci napsal a okolnosti, které vydávání jeho děl obklopovaly. Poté jsme se také mohli z doslovů dozvědět detailnější informace o jeho odsouzení v padesátých letech a po návratu z vězení, také jeho úspěšný návrat na literární scénu.

Také jsme zmapovali okolnosti divadelní inscenace jeho nejslavnějšího románu *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*, jehož protizápadní tematiku komunisté zneužili k propagaci své ideologie a náklonosti k Sovětskému svazu, která byla pořádána v rámci výročí oslav osvobození Československa Rudou armádou od nacistické okupace.

Divadelní adaptaci jsme byli dále schopni popsat do větší hloubky skrze novinové články v časopisech *Lidová demokracie* a *Svobodné slovo*, které využily svého politického vlivu a posloužily skrze své pozitivní recenze jako součást širší propagace této kulturní události.

Ve své práci jsme se ovšem nezaměřovali jenom na proměny recepce překladů děl maďarského spisovatele z doby, kdy tento literární velikán ještě žil, ale také jsme se rozhodli nahlédnout do současné doby a seznámit čtenáře s moderním pojetím Déryho děl.

Vybírali jsme především z webové stránky *Databáze knih* a na ukázkách příspěvků od různých uživatelů pod jednotlivými knihami jsme se snažili poukázat na opětovný pád věhlasu Déryho děl v moderním českém literárním prostředí.

V poslední kapitole jsme si při porovnávání komerčního úspěchu dvou knih od Tibora Déryho; sbírka povídek *Láska* a román *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*, zodpověděli na otázku, zda měla v průběhu let vnitropolitická situace nějaký vliv na úspěšnost překladů Déryho děl a dozvěděli jsme se, že nikoliv, jelikož česká čtenářská komunita v podstatě rozhodovala sama o tom, která Déryho díla si zaslouží jejich pozornost, a které jí vyloženě nezajímají.

V dnešní době, z pohledu běžného čtenáře, je Tibor Déry absolutně neznámým spisovatelem, o jehož existenci, a o faktu, že byl svého času považován za jednoho z nejvýznamnějších maďarských autorů, nemá sebemenší ponětí. Stejně jako se v roce 1965 náhle objevil v českém literárním prostředí se svou sbírkou *Láska*, a poté znovu, když byl po devíti letech propuštěn z vězení románem *Cesta pana A. G do X*, tak se z české literární scény vytratil.

Dnes už bohužel nevychází žádná nová vydání jeho knih, nepišou se žádné nové odborné publikace, které by se zajímaly o jeho tvorbu a nevznikají nové články v literárních časopisech, které by polemizovaly nad jeho tvorbou. Tibor Déry je mrtvý, jeho literární odkaz v českém kulturním prostředí ovšem zachoval takovou stopu, kterou ještě dlouho po jeho smrti pociťovala následující generace, a někteří jí pociťují dodnes.

Bibliografie

Prameny

- BEDNÁŘ, Kamil a Petr RÁKOS. *Velká generace: básníci Nyugatu*. Praha: Odeon, 1982.
- DÉRY, Tibor. *Cesta pana A. G do X*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1966.
- DÉRY, Tibor. *Láska*. Překlad Magda Reinerová Praha: Odeon, 1986, s. 96.
- DÉRY, Tibor. *Láska*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Nakladatelství Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965.
- DÉRY, Tibor. *Milý papá*. Překlad Miroslav Navrátil. Vydání první. Praha: Lidové nakladatelství, 1977.
- DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta I*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980.
- DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta II*. Překlad Anna Valentová Vydání první. Praha: Odeon, 1980.
- DÉRY, Tibor. *Nedokončená věta*. Překlad Anna Valentová Vydání první Praha: Odeon, 1980.
- DÉRY, Tibor. *Nikki, příběh psa*. Překlad Anna Rossová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1965.
- DÉRY, Tibor. *Odpověď dětství*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1986.
- DÉRY, Tibor. *Odpověď mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1987.
- DÉRY, Tibor. *Smyslená reportáž o americkém popfestivalu*. Praha: Dilia, 1976.
- DÉRY, Tibor. *Únos*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Melantrich, 1986.
- DÉRY, Tibor. *Odpověď, Díl 2: Mužný věk*. Překlad Anna Valentová. Praha: Mladá fronta, 1987.
- DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání první. Praha: Odeon, 1977.
- DÉRY, Tibor. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Překlad Anna Valentová. Vydání druhé. Praha: Odeon, 1982.
- DÉRY, Tibor. *Žezlo a mitra*. Překlad Magda Reinerová. Vydání první. Praha: Odeon, 1973.

Literatura

- M. D. Muzikál o pop-festivalu. *Svobodné slovo*, 1975, roč. 31, č. 26, s. 5.
- Mik. Maďarský muzikál v Hradci Králové. *Lidová demokracie*, 1975, roč. 31, č. 24, s. 5.
- RÁKOS, Petr. *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971.

BOURDIEU, Pierre F. *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-364-7.

KONTLER, László, Miloslav KORBELÍK a Richard PRAŽÁK. *Dějiny Maďarska*. Praha: NLN. ISBN 80-7106-405-X.

KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. Vydání druhé. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2623-6

MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1988.

Online zdroje

DATABÁZE KNIH. *Láska*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/laska-109983> [cit. 2025-05-15].

DATABÁZE KNIH. *Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/pomysl-na-reportaz-o-americkem-pop-festivalu-109972>[cit. 2025-05-15].

DATABÁZE KNIH. *Únos*. Online. Dostupné z <https://www.databazeknih.cz/prehled-knihy/unos-110261> [cit. 2025-05-15].

SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Lidové nakladatelství* Online. Dostupné z:

<https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1694&hl=lidové+nakladatelství+tibor+déry> [cit. 2025-05-07].

SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Melantrich* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1832&hl=melantrich+tibor+déry> [cit. 2025-05-10].

SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Mladá fronta* Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1656&hl=+mladá+fronta+proud> [cit. 2025-05-06].

SLOVNÍK ČESKÉ LITERATURY PO ROCE 1945. *Odeon*. Online. Dostupné z: <https://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1362&hl=odeon> [cit. 2025-05-06].

Resumé

With the help of paratexts found in selected translations published within the Czech cultural environment, we were able to reconstruct a coherent narrative of the changing reception of Tibor Déry and his works in the Czech literary context.

The afterwords included in the translations also served as valuable sources for compiling a more detailed account of Tibor Déry's life, his personal struggles, and his return to the literary scene following his imprisonment in the 1950s, which lasted nine long years due to his conflict with the communist regime.

Furthermore, we had the opportunity to take a closer look at the theatrical adaptation of *An Imaginary Report on an American Pop Festival* by the Divadlo Vítězného února (Theatre of the Victorious February) and its misuse for propagating anti-Western attitudes and aligning ideologically with the Soviet Union.

Our research concluded with an analysis of the success of Déry's works within the Czech cultural space, based on the number of printed copies, by comparing the short story collection *Love (Láska)* and the novel *An Imaginary Report on an American Pop Festival*. Based on the collected data, we came to the conclusion that the political situation in the country did not significantly influence the success of Déry's translated works in the Czech literary context.

In conclusion, we found that the reception of Tibor Déry and his works evolved in a generally positive direction, and that over the years he came to be regarded as one of the most important Hungarian authors.